

Sanna Hakamäki

2-3-VUOTIAIDEN LASTEN KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN
MUSIIKILLISIN KEINAIN

Sosiaalialan koulutusohjelma

2017

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

2-3-VUOTIAIDEN LASTEN KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN MUSIIKILLISIN KEINAIN

Hakamäki, Sanna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaaalialan koulutusohjelma
Lokakuu 2017
Ohjaaja: Kumpulainen, Lenita
Sivumäärä: 38
Liitteitä: 2

Asiasanat: varhaiskasvatus, päiväkoti, kielenkehitys, kielenkehityksen tukeminen, puheen tuottaminen, musiikki

Toiminnallisen opinnäytetyön aiheena on 2-3-vuotiaiden lasten kielen kehityksen tukeminen musiikillisin keinoin. Opinnäytetyön teoriaosuudessa tarkastellaan 2-3-vuotiaiden lasten kielenkehitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä, kielenkehityksen ongelmia ja sen tukemista sekä musiikkikasvatusta päiväkodissa ja musiikin hyödyntämistä kielenkehityksen tukemisessa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on suunnitella ja toteuttaa pienryhmälle kuusi toimintakertaa, jotka sisältävät laulamista, soittamista, suujumppaa ja loruttelua. Tavoitteena on tukea lasten kielen kehityksen eri osa-alueita hauskan yhdessä tekemisen kautta ja leikinomaisin keinoin. Musiikki luo lapselle kanavan ilmaista itseään ja sen mukana-satempaavuus kannustaa lasta osallistumaan toimintaan ja yrittämään parhaansa.

Opinnäytetyö sisältää toimintatuokioiden pohjalta tehdyn oppaan varhaiskasvattajien käyttöön, jossa on kerrottu toimintakertojen kulku ja käytetyt menetelmät sekä mihin 2-3-vuotiaan lapsen kielenkehityksen tukemisessa kannattaa kiinnittää huomiota. Oppaan kautta varhaiskasvattajat saavat käyttöönsä materiaalipaketin, jossa on valmiita toimintatuokiomalleja, joita he voivat hyödyntää päiväkodin arjessa sekä uutta näkökulmaa musiikin käyttämisestä kielen kehityksen tukemisessa.

SUPPORT OF FIRST LANGUAGE ACQUISITION OF 2- TO 3-YEAR-OLD CHILDREN WITH THE HELP OF MUSIC

Hakamäki, Sanna
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Service
October 2017
Supervisor: Kumpulainen, Lenita
Number of pages: 38
Appendices: 2

Keywords: early childhood education, day care, language acquisition, supporting language acquisition, speech production, music

The topic of this practice-based thesis is the support of first language acquisition with 2- to 3-year-old children by employing music. The theory section of the thesis examines the language acquisition of 2- to 3-year-olds, its influencing factors, difficulties and assisting with those difficulties. Furthermore, a closer look is given to musical education in day care, along with the utilization of music in language addition.

The main goal of the thesis is to design and implement six small group sessions which consist of singing, playing instruments, mouth exercises and nursery rhymes. The aim is to support different parts of children's language acquisition by means of playful and joyful interaction. Music enables the children to express themselves and the immersive atmosphere motivates the group.

This thesis contains a manual compiled from these group sessions which catalogues the process and the methods used, in addition to the focal points of studying the language acquisition of 2- to 3-year old children. As a result, educators will receive compiled material, with prepared models, applicable for day care routine, and gain new perspective for applying music to support first language acquisition.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 VARHAISKASVATUS JA KIELENKEHITYS.....	6
2.1 2-3-vuotiaan lapsen kielenkehitys.....	6
2.2 Kielen kehitykseen vaikuttavat tekijät	7
3 KIELEN KEHITYKSEN ONGELMAT.....	8
3.1 Kielihäiriöisen lapsen tukeminen.....	9
4 VARHAISKASVATUS JA MUSIIKILLINEN ILMAISU	12
4.1 Musiikkikasvatus päiväkodissa.....	12
5 MUSIIKKI KIELEN KEHITYKSEN TUKENA	14
5.1 Musiikki kommunikointivälineenä	15
5.1.1 Rytmien harjoittelu keho- ja rytmisoittimilla	16
5.1.2 Laululeikit ja lorut.....	17
5.1.3 Suujumppa	18
5.1.4 Kuvat tukemassa kielen kehitystä	19
6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET	19
7 OPINNÄYTETYÖPROSESSI JA TOTEUTUS	20
7.1 Lapsiryhmän havainnointi ja valinta.....	21
7.2 Pienryhmätoiminta ja opas.....	22
8 TOIMINTATUOKIOIDEN KULKU	23
8.1.1 Ensimmäinen toimintatuokio	25
8.1.2 Toinen toimintatuokio.....	26
8.1.3 Kolmas toimintatuokio.....	28
8.1.4 Neljäs toimintatuokio	29
8.1.5 Viides toimintatuokio.....	30
8.1.6 Kuudes toimintatuokio	31
9 YHTEENVETO	32
10 POHDINTA	34
LÄHTEET.....	37
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena on 2-3-vuotiaiden lasten kielen kehityksen tukeminen musiikillisin keinoin. Tutkin lapsen kielen kehityksen vaiheita sekä millaisia ongelmia lapsen puheen tuottamisessa voi olla sekä miten lapsen kielen kehittymistä voidaan tukea. Lisäksi tutkin miten musiikki vaikuttaa lapsen kielen kehitykseen ja miten sitä voidaan hyödyntää lapsen kielen kehityksen tukemisessa.

Tutustuin aluksi aiheesta löytyvään teoretietoon sekä jo aikaisemmin aiheesta tehtyihin opinnäytetöihin. Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja siinä tarkoituksena oli tuottaa toimintamalli, jolla lapsen kielen kehitystä voidaan tukea musiikillisin keinoin pienryhmätoiminnalla. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä päiväkodin kanssa, jossa suoritin kaksi työharjoitteluani. Opinnäytetyöni aiheen suunnittelu lähti liikkeelle työelämästä tulleen toiveen mukaan, jonka jälkeen aloin työstää aihetta myös omien mielenkiinnonkohteideni mukaisesti.

Opinnäytetyöni toiminnallisessa osuudessa kehitän ja ohjaan pienryhmälle toimintaa, jossa lasten kanssa harjoitellaan musiikin kautta puheen tuottamista. Päiväkotiryhmässä, johon teen opinnäytetyöni, on havaittavissa viivästymää ja vaikeutta puheen tuottamisessa ja kielen kehittämisessä. Olen ollut työharjoittelussa päiväkotiryhmässä, johon teen opinnäytetyöni. Havainnoin pienryhmätoimintaan osallistuvia lapsia harjoitteluni aikana ja suunnittelen toimintatuokiot heidän tarpeidensa mukaisesti. Tarkoituksena on ohjata pienryhmätoimintana kuusi toimintakertaa ja tuottaa tiivis opas toimintatuokioiden kulusta ja musiikin hyödyntämisestä kielen kehityksen tukemisessa, jota varhaiskasvattajat voivat myöhemmin hyödyntää työssään.

Opinnäytetyö tuo omaan ammatilliseen kehittymiseeni uutta tietoa lapsen kielen kehityksestä ja siitä, miten sitä voidaan tukea päiväkodissa musiikin keinoin. Lisäksi saan lisää kokemusta lapsiryhmän ohjaamisesta. Opinnäytetyössä keskitytään lapsen kielen kehityksen tukemiseen sekä siihen, miten musiikilla voidaan tukea lapsen kielen kehitystä.

2 VARHAISKASVATUS JA KIELENKEHITYS

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kielellisiä valmiuksia ja taitoja sekä vahvistaa lapsen kielellisen identiteetin kehitystä. Kielellisten taitojen kautta lapsella on mahdollisuus vaikuttamiseen ja osallisuuteen sekä aktiiviseen toimijuuteen. Kielen avulla lapsi ilmaisee itseään, on vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja hankkii tietoa ympäristöstään. On kuitenkin hyvä tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla hyvinkin eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 40.)

Lapsen kielellinen identiteetti kehittyy, kun häntä tuetaan ja ohjataan kielellisten taitojen sekä valmiuksien eri osa-alueilla. Näistä keskeisimpiä ovat vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielen käyttötaidot, kielitietoisuus sekä kielellinen muisti ja sanavarasto. Tärkeää on, että lapsi tulee kuulluksi ja hänen aloitteisiinsa reagoidaan. Kielen ymmärtämistä voidaan tukea mallintamisen kautta sanallistamalla toimintaa ja käyttämällä kuvailevaa kieltä, jota tuetaan tarvittaessa kuvien ja esineiden avulla. Lasta rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa aikuisen ja toisten lasten kanssa sekä vahvistetaan tilannetietoisuuden kielen käyttöä. Kielellisen muistin ja sanavaraston kehittymistä voi tukea sanojen nimeämisellä, leikittelemällä kielellä ja käyttämällä erilaisia loruja ja laululeikkejä. Kielitietoisuuden kehittymisen ja kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla lapsen huomiota suunnataan sanojen merkitysten havainnoinnista kielen muotojen ja rakenteiden, kuten tavujen ja äänteiden tutkimiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 41.)

2.1 2-3-vuotiaan lapsen kielenkehitys

Lapsen kielen oppimisen ja kehittymisen kannalta erityisen herkkä vaihe on kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Lapsen puheen kehittymisen nopeus on yksilöllistä, eivätkä kaikki lapset kehity samassa tahdissa. (Mannerheimin lastensuojeluliiton [www-sivut 2017](#).) Osa kaksivuotiaista lapsista ei välttämättä puhu vielä sanaakaan, mutta he voivat kuitenkin parissa kuukaudessa alkaa puhua yksittäisiä sanoja ja saavuttaa kiinni ikätovereitaan kielen kehittämisessä. (Hakamo 2011, 14.)

Esikielellisessä vaiheessa lapsi on kerännyt muistiinsa aistikokemuksia, joiden pohjalle opittava kieli alkaa rakentua aktiivisen kielen omaksumisen vaiheessa. Kun eri aistialueet reagoivat toistuviin tapahtumiin, ne luovat yhteyksiä hermostoihin eri merkitysten välille. Kielen kehittyessä sanamerkitykset laajenevat, eivätkä ne ole sidoksissa ainoastaan esineen ominaisuuksiin. (Tolonen 2002, 171-172.)

Lapset osaavat jo pienenä ilmaista tarpeitaan erilaisten äänteiden avulla, joilla on jokin tietty tarkoitus. Toisen ikävuoden aikana lapsella alkaa kehittyä ääntömalleja, jolloin äänteet alkavat saada kielellisiä merkityksiä. Lapsi ottaa mallia aikuisen sanoista ja kielestä, ja alkaa hallita äänteiden eroja. Äänteiden jäljittelyn avulla lapsi alkaa oppia myös sellaisia äänteitä, joita hän ei osaa muodostaa omin päin, vaan tarvitsee niihin aikuisen tukea. (Johansson 1994, 34-35.)

Kaksivuotiaana lapset osaavat joitakin sanoja tai he yrittävät muodostaa sanoja. Lapsi osaa muodostaa kaksisanaisia lauseita ja noudattaa yksinkertaisia ja helppoja ohjeita. (Mannerheimin Lastensuojeluliiton www-sivut 2017.) Kaksivuotiaana lapsi alkaa yhdistellä oppimiaan sanoja ja lapsen puhe on sidoksissa häntä ympäröiviin asioihin ja tilanteisiin. Kolmevuotiaana lapsen puhe on jo ymmärrettävää ja hän osaa kuvailla tekemisiään ja esineiden ominaisuuksia. Lapsi alkaa kiinnostua sana- ja loruleikeistä. (Hakamo 2011, 14.)

2.2 Kielen kehitykseen vaikuttavat tekijät

Lapsi omaksuu ensimmäiset sanansa vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Kielen oppimisessa aikuisen rooli on havainnoida lapsen mielenkiinnonkohteita, ohjata lapsen tarkkaavaisuutta ja sanoittaa toimintaa. Aikuinen näyttää lapselle mallia kielenkäytössä ja toimii lapsen keskustelukumppanina sekä kuuntelee lasta. Kun lapsen puheen oppiminen on aktiivisessa vaiheessa, aikuisen tulee käyttää selkeitä ja lyhyitä ilmaisuja, jotka ovat sidoksissa lapsen lähiympäristöön. (Tolonen 2002, 171-172.)

Lasten kanssa opeteltavat sanat tulisi valita niin, että ne ovat lapselle käyttökelpoisia ja mielekkäitä. Esimerkiksi ihmiset, eläimet, lelut ja kulkuneuvot ovat hyviä sanoja, koska ne ovat lapselle merkityksellisiä. (Johansson 1994, 41.) Äänenvoimakkuuden

säätelyn ja puheen nousevan intonaation avulla aikuinen voi herättää lapsen kiinnostuksen puheeseensa sekä tauottaa puhettaan ja toistaa sanoja. (Tolonen 2002, 171-172.)

Kun lapsi ei osaa vielä puhua, aikuinen voi käyttää mallikeskustelua lapsen mielenkiinnon herättämiseksi eli hän vastaa itse esittämiinsä kysymyksiin. Vähitellen myös lapsi alkaa osallistua keskusteluihin ja tämän myötä keskustelun aloitteet alkavat muuttua lapsesta lähteviksi. Tällöin aikuisen on tärkeää vastata lapsen aloitteisiin taroituksenmukaisesti. Erityisesti lapsiryhmän vastavuoroisen kommunikoinnin kehitymisessä on merkityksellistä se, miten aikuinen reagoi lasten aloitteisiin. (Tolonen 2002, 172.)

Kielellä leikkiminen erilaisten sanaväännöksiä, rallatusten tai riimien ja lorujen kautta, joissa on sisäänrakennettu kielellinen rytmi, auttavat lapsen kielenkehityksessä. Ne innostavat lasta toistamaan lyhyitä lorutteluja tai rallatuksia sekä havainnoimaan äänteiden samankaltaisuuksia. (Tolonen 2002, 175.)

3 KIELEN KEHITYKSEN ONGELMAT

Lapsen puheen oppiminen tapahtuu suotuisissa olosuhteissa usein lähes itsestään, mutta aina näin ei kuitenkaan käy. Puheen oppiminen saattaa viivästyä monista erisyistä kuten ympäristöön liittyvistä tekijöistä. Jotta lapsi oppii puhumaan, hän tarvitsee läheisiltään huomiota ja vuorovaikutteista kanssakäymistä. (Tolonen 2002, 163) On tärkeää, että lapsi saa läheisiltään riittävästi varauksetonta aikaa arjen kiireiden keskellä. Lisäksi päiväkodeissa tulisi olla tarpeeksi aikuisia, jotka ehtivät antaa lapselle yksilöllistä huomiota ja yhteisiä toimintahetkiä.

Pienten lasten kielen kehityksessä ja kommunikaatiotaidoissa on havaittu olevan suuria eroja saman sosiaaliryhmän sisällä. Lasten kielen kehitystä tulisi tukea jo varhaislapsuudessa, koska kielen hallinnan taidot ovat pohjana myös lapsen myöhemmille oppimisvalmiuksille. (Tolonen 2002, 163)

Päiväkodissa seurataan lasten puheen ja kielen kehittymistä ja jos siinä huomataan viivettä, tulisi siihen puuttua riittävän ajoissa. Kun kuntoutus aloitetaan ajoissa, voidaan paremmin ennaltaehkäistä ja lieventää mahdollisia vaikeuksia kielen kehityksessä. Aikuinen voi omalla toiminnallaan yksinkertaisin keinoin ja harjoituksin tukea lapsen kielellistä kehittymistä. (Hakamo 2011, 17–18.)

Lapsen kielen kehityksen tukemisen edellytyksenä on se, että aikuinen tunnistaa lapsen erityistarpeen ja antaa lapsen tarvitsemaa tukea. Aikuisen tulee havainnoida ja arvioida yksilöllisesti lapsen vahvuudet sekä kielen kehityksen vaikeuksien luonteen, jotta hän osaa valita lapsen kehitystä vastaavat pedagogiset toiminnot. (Kaure & Rauhala-Vaahervaara 2014, 8.)

3.1 Kielihäiriöisen lapsen tukeminen

Lapsen puheen ja kielen kehityksen lähtökohtana on vuorovaikutus ympäristön kanssa. Lapsi tarvitsee ympäristöltään kielellisiä virikkeitä ja sosiaalista vuorovaikutusta, jotta hän pystyy oman toimintansa kautta tapahtuvien oivallusten ansiosta oppimaan puheen tuottamista. On kuitenkin tärkeää huomioda millainen vuorovaikutussuhde lapsella on, koska vuorovaikutuksen määrä ja laatu vaikuttavat suoraan siihen, miten lapsen puhe ja kieli kehittyvät. (Kunnari & Paavola 2012, 57, 61.)

Aikuisen kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että hän käyttää tarpeeksi lyhyitä ja yksinkertaisia ilmaisuja. (Aro & Siiskonen 2003, 165.) Aikuisen tulee puhua tarpeeksi hitaasti lapselle ja käyttää selventäviä ilmeitä ja eleitä sekä tarvittaessa kuvia. (Hakamo 2011, 17–18.) Aikuinen vastaa lapsen aloitteisiin aktiivisesti ja nimeää lapselle asioita ja tunteita avainsanoja painottaen sekä toistamalla ja laajentamalla lapsen ilmaisuja ja sanavarastoa. (Aro & Siiskonen 2003, 165.)

Jotta kielihäiriöinen lapsi uskaltaa rohkeasti harjoitella kommunikointitaitojaan, avainasemassa on kannustus ja turvallinen ilmapiiri, jossa annetaan tilaa myös epäonnistumisille. Lasta tulee kannustaa luottamaan omiin taitoihinsa. (Aro & Siiskonen 2003, 166.) Kannustus tulisi ajoittaa heti onnistumisen jälkeen, jotta lapsi oppii yh-

distämään onnistumisen tunteen itse toimintaan. (Aro & Siiskonen 2003, 171.) Aikuisen tulee huomioda, että hän asettaa lapselle oikeantasoiset vaatimukset. Jos vaatimukset ovat liian korkeat, lapsen mahdollisuus oppia omien oivallustensa kautta heikkenee. Lasta tulee rohkaista yrittämään itse. Sitä kautta lapsen itseluottamus ja toimintakyky lisääntyvät, joka osaltaan tukee lapsen kielen kehittymistä. (Aro & Siiskonen 2003, 167.)

Kielihäiriöisen lapsen voi olla vaikeaa ymmärtää ympäristönsä tapahtumia tai ennakoita niitä. Lapsen turvallisuuden tunnetta voi vahvistaa luomalla lapselle sellaisen ympäristön, jossa tapahtumat ovat ennustettavia ja johdonmukaisia. Lasta voi tukea säännöllisen päivärytmin luomisella sekä toistamalla tuttuja toimintatapoja. Esimerkiksi kuvien käyttö päivän tapahtumista ja niiden kertaaminen riittävän usein auttavat konkretisoimaan ja ymmärtämään ympäristön tapahtumia. (Aro & Siiskonen 2003, 167.)

Kielihäiriöisen lapsen uusien taitojen opetteluun helpottaa muiden lasten tai aikuisen toiminnan jäljittely. Muut ihmiset tarjoavat lapselle toimintamalleja, miten jokin asia tehdään tai miten asian voi ilmaista. Aikuinen voi tukea lapsen ymmärrystä näyttämällä ja samalla selittämällä mitä odottaa lapsen tekevän. (Aro & Siiskonen 2003, 169.)

Mallintamisen avulla lapsi saa tukea muilta sellaisen asian opetteluun, johon hän ei pysty vielä itsenäisesti. Lapsen lähikehityksen vyöhykkeen hyödyntäminen kielen kehityksen tukemisessa auttaa lasta ponnistelemaan uuden asian opettelussa. Lev Vygotsky on teoreetikko, joka on vaikuttanut nykyisiin oppimiskäsityksiimme erityisesti ajatuksillaan siitä, että sosiaalinen vuorovaikutus on yhteydessä uuden oppimisessa. Vygotskyn teoriassa oppimista kuvataan lähikehityksen vyöhykkeellä, jolla tarkoitetaan sellaista aluetta, johon lapsi ei kykene vielä itsenäisesti, mutta jonka hän voi saavuttaa yhteistoiminnan kautta muiden kanssa. (Kivi & Meriö 2008, 3.) Kun aikuinen huomioi harjoituksissa lapsen lähikehityksen vyöhykkeen, työskentely tuntuu lapsesta tarpeeksi turvalliselta, eikä se tunnu lapsesta liian ylivoimaiselta. (Aro & Siiskonen 2003, 171.)

Kielihäiriöisen lapsen kehitystä voi tukea käyttämällä konkreettista materiaalia kuten kuvia ja esineitä, jotka tukevat ymmärrystä ja oppimista sekä auttavat luomaan mielikuvia. Uusien asioiden mieleenpainamista helpottaa havainnollistaminen sekä eri aistien hyödyntäminen. Esimerkiksi näkyvillä olevan esineen kautta lapsen on helpompi suunnata tarkkaavaisuuttaan itse toimintaan ja hänen on helpompi ymmärtää mitä aikuinen tarkoittaa. (Aro & Siiskonen 2003, 172.)

Kielihäiriöinen lapsi tarvitsee paljon toistoa ja kertausta. Aikuinen voi toistaa omia ilmaisujaan tai lapsen epäselvästi artikuloimia sanoja. Näin voidaan varmistua siitä, että sekä aikuinen että lapsi tulevat molemminpuolisesti ymmärretyiksi. (Kunnari & Paavola 2012, 61-62.)

Harjoituksiin voidaan tuoda vaihtelua käyttämällä erilaisia opetusmenetelmiä ja esimerkiksi vaihtelemalla laulujen tukena käytettäviä materiaaleja. (Aro & Siiskonen 2003, 172.) Vaikka havainnollistamiseen tarkoitettua materiaalia vaihtelisi harjoituksissa, on kuitenkin syytä muistaa säilyttää tuokioissa riittävästi samankaltaisuutta. Näin voidaan edesauttaa lapsen oppimista ja samalla säilyttää lapsen tunne tilanteen hallinnasta. (Aro & Siiskonen 2003, 173.)

Opetusympäristöllä ja -materiaaleiden valinnalla pystyy vaikuttamaan lapsen oppimiseen ja keskittymiskykyyn. Ympäristöstä tulisi karsia ylimääräiset ärsykkeet, jotta lapsen on helpompi kiinnittää huomionsa itse toimintaan. Ääniärsykkeiden vähentäminen auttaa lasta ymmärtämään puhetta ja ohjeistusta. Päiväkodissa kannattaa valita pienryhmälle tila, joka on erikseen muusta lapsiryhmästä, eikä tilassa ole muita kuin toimintaan osallistuvat lapset. Näin vältetään ylimääräiseltä taustamelulta, joka häiritsee lasten kuuntelua. Kun esillä on ainoastaan toimintaan tarvittava materiaali, lapsen on helpompi jäsentää tilaa ja toimia siinä tarkoituksenmukaisesti. Lapsen paikan merkitseminen esimerkiksi lattiatyynyllä tai paikkamerkillä auttaa lasta tuntemaan olonsa turvalliseksi. (Aro & Siiskonen 2003, 174.)

4 VARHAISKASVATUS JA MUSIIKILLINEN ILMAISU

Varhaiskasvatuksessa tuetaan tavoitteellisesti lapsen musiikillista, kuvallista sekä sanallista ja kehollista ilmaisua ja niiden kehittymistä. Lapsen taiteellinen ilmaisu ja kokeminen edistävät lapsen oppimisedellytyksiä ja sosiaalisia taitoja sekä valmiuksia ymmärtää lasta ympäröivää maailmaa. Kun lapselle tarjotaan mahdollisuuden harjoitella erilaisia ilmaisun muotoja lasta innostavalla tavalla, samalla hänen ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät. Oppimisympäristössä tulee käyttää monipuolisia materiaaleja ja välineitä erilaisia työtapoja hyödyntäen sekä tukea jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua ja antaa luovalle prosessille tarpeeksi aikaa ja tilaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 41-42.)

Musiikillisen ilmaisun tehtävänä on luoda lapselle musiikillisia kokemuksia sekä tukea lapsen kiinnostusta musiikkiin. Musiikillisen toiminnan kautta lapsen valmius hahmottaa musiikin äänen kestoa, tasoa ja sointiväriä kehittyy. Toiminnan tulee tapahtua leikinomaisin keinoin lasten kanssa laulaen, soittaen ja loruillen. Lasta tulee rohkaista käyttämään omaa mielikuvitustaan ja ilmaisemaan itseään musiikin keinoin. Musiikillisen ilmaisun kautta lapsi saa kokemusta musiikin perussykkeestä, sanarytmistä ja kehosoitimmista, jotka kehittävät lapsen oppimisvalmiuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 42.)

4.1 Musiikkikasvatus päiväkodissa

Musiikkikasvatuksessa ohjaamisen lähtökohtana on hahmottaa lasten musiikilliset kehitysvaiheet sekä kiinnostuksen kohteet ja muistaa lapsilähtöisyys toiminnassa (Ruokonen 2011b, 124). Musiikkikasvatuksen kautta lapset oppivat tekemään asioita yhdessä, ottamaan toisiaan huomioon ja odottamaan omaa vuoroaan. Yhteiset musiikkituokiot sekä laulaminen ja soittaminen antavat lapselle mahdollisuuden tulla kuulluksi ja nähdyksi, sekä luovat onnistumisen kokemuksia. Tuokioissa ei ole tärkeintä musiikillinen laatu, vaan tärkeintä on yhteinen toiminta. (Pohjakallio 2011, 7.)

2-3-vuotiaiden lasten musiikkikasvatuksessa kielen kehittymisen kannalta olennaista on se, että lapsi näkee aikuisen suunliikkeet ja kuulee hänen äänensävyänsä. Ei siis riitä,

että lapsi kuulee musiikkia tarpeeksi, vaan hän tarvitsee vuorovaikutuksellista läsnäoloa aikuiselta, jotta pystyy oppimaan uutta musiikin kautta. Tämän takia musiikkituokioita pidettäessä tulisi suosia pelkän levyltä soitetun musiikin sijaan itse laulettavia kappaleita, koska näin lapsen on helpompi yrittää myös itse osallistua laulamiseen omien kykyjensä mukaan, kun hän pystyy ottamaan aikuisesta mallia. (Tiusanen 2002, 179-180.)

Musiikkikasvatuksessa tulisi luoda kiireetön ja rauhallinen ilmapiiri, jossa lasten on helpompi keskittyä. Musiikkituokiota pidettäessä on tärkeää, että aikuinen on läsnä lapsille ja kuuntelee heidän tarpeitaan. (Tiusanen 2002, 182.) Yhdessä jaetut hetket, läsnäolo ja hyväksynnän kokemus ovat perusta luottamuksellisen suhteen syntymiselle (Aro ym. 2003, 158). Musiikillisen kommunikaatitavan avulla aikuisen voi olla helpompi kiinnittää lasten huomio itse tekemiseen. Kun ohjeistus tapahtuu laulaen, lapset yleensä havahtuvat kuuntelemaan mitä asiaa aikuisella on. (Tiusanen 2002, 182.)

Laulamista ei voi opettaa lapselle, vaan olennaista musiikkikasvatuksessa onkin hauska ja mukaansatempaava yhdessäolo. Laulun ja lorujen yhdistäminen leikkiliikkeisiin ovat hyvä tapa saada lapsi innostumaan ja reagoimaan musiikkiin. Näin lapsi saattaa alkaa kuin itsestään hyräilemään ja tapailemaan säveliä musiikin mukana. Laulujen täytyy kuitenkin olla lasten iän mukaan valittuja ja tarpeeksi yksinkertaisia. (Tiusanen 2002, 183-184.)

Musiikkituokiota järjestäessä pienille lapsille tulee huomioida se, että lapset tarvitsevat henkilökohtaista kohtelua (Tiusanen 2002, 184). Sen takia ryhmäkooko kannattaa pitää mahdollisimman pienenä. Mitä enemmän lapsi saa aikuisen jakamatonta huomiota, sen paremmin hän pystyy keskittymään ja kehittämään omia taitojaan.

Toimintatuokioiden suunnittelu lähtee liikkeelle lapsen yksilöllisten kehitysvaivojen arvioimisesta. Tämän pohjalta valitaan musiikillisen vuorovaikutuksen välineet ja toimintatavat. Ohjaajan on hyvä muistaa, että tärkeintä on pienikin tekeminen ja musiikkiin reagoiminen, ei niinkään musiikilliset arvot ja osaaminen. Musiikillisessa toimintatuokiossa olennaisinta on muistaa, että musiikki on leikkiä ja mielikuvitusta, joka tarjoaa lapselle mahdollisuuden onnistumisiin ja mielekkääseen tekemiseen. Tärkeintä

on luova ja turvallinen vuorovaikutus, jossa lapsi voi vapaasti ilmaista itseään ja tulla kuulluksi sekä ymmärretyksi ilman sanoja. (Aro ym. 2003, 158.)

5 MUSIIKKI KIELEN KEHITYKSEN TUKENA

Musiikin kautta lapsen kielenkehitystä voidaan tukea lapselle mieluisalla ja hausalla tavalla. Aivotutkimuksissa on todettu, että musiikkia ja laulamista voidaan hyödyntää lapsen puheopetuksessa (Ruokonen 2011b, 125). Vasemmassa aivolohkossa sijaitsee puhekeskus, jossa kehittyy lapsen puheen ymmärtämiseen ja tuottamiseen liittyviä toimintoja sekä musiikillinen rytmi ja sanat. Oikeassa aivolohkossa taas lapsi hahmottaa musiikillinen melodia ja harmonia. Aivolohkot tekevät jatkuvasti yhteistyötä keskenään, mutta erityisesti musiikin kautta tätä yhteistyötä voidaan syventää ja vahvistaa. Jos lapsella on esimerkiksi vasemmassa aivolohkossa häiriö, joka vaikuttaa lapsen kielen kehittymiseen, voi musiikki olla väline siihen, että lapsi ymmärtää paremmin laulettua viestiä kuin puhutun tai äänkyttävä lapsi voi pystyä laulamaan ilman äänkytystä. Musiikilla voidaan siis stimuloida ja aktivoida aivoja, joiden toiminnassa on jokin häiriö. (Pohjakallio 2014, 4.)

Musiikki on yhteydessä lapsen kielelliseen kehittymiseen ja musiikkikasvatuksella voidaan vaikuttaa lapsen puheen oppimiseen. Puhutussa kielessä ja musiikissa on todettu olevan paljon yhteisiä piirteitä ja elementtejä, jonka takia ne ovat sidoksissa toisiinsa. Näitä piirteitä ovat esimerkiksi syntaksi eli rakenteelliset elementit, rytmi, melodia, äänen taso ja kesto, äänitaajuudet, lauserakenne ja sointivärit. Erityisesti rytmien harjoittelun kautta lapsi oppii paremmin jäsentämään puhetta äänteisiin, tavuihin, sanoihin ja sitä kautta edelleen lauseisiin. (Ruokonen 2011, 62, 67.)

Musiikkia voi verrata kieleen prosodian kautta. Prosodialla tarkoitetaan musiikin kielellisiä ominaisuuksia, joita ovat niin musiikissa kuin puheessakin esiintyvät samankaltaiset rakenteelliset eli syntaksiset ja sisällölliset elementit. Näistä elementeistä keskeisimpiä ovat melodia, tempo, rytmi, sävelkorkeus sekä oman toiminnan sopeuttaminen ympäristön rytmiin. Lisäksi kielelle ja musiikille yhteistä on merkitysten,

tunteiden ja syy-yhteyksien tulkitseminen. (Aro ym.2003, 157.) Pienelle lapselle puhuessaan aikuinen muuntaa omaa puhettaan prosodisesti vaihtelemalla painotusta, sävelkorkeutta ja tauotusta. Aikuinen liioittelee intonaatiovaihteluja ja selkeyttää sanojen erottumista painotuksella vaihtelemalla painollisia ja painottomia tavuja rytmissä, esimerkiksi painottamalla sanojen alkutavuja. Nämä prosodiset tehostekeinot auttavat lasta tulkitsemaan puheen kommunikatiivisuutta. (Laalo & Kunnari 2012, 108.)

Lastenlauluissa usein jokaiseen tavuun liittyy oma sävelensä ja sitä seuraa taas uusi sävel, joka auttaa lapsen puheen kehittämisessä ja sen hahmottamisessa laulun rytmisyyden ansiosta. Tämän rytmisyyden kautta lapsi oppii vähitellen hahmottamaan sanojen tavuttamista. (Ruokonen 2011b, 125.) Zoltán Kodály on unkarilainen musiikkiteoreetik ja pedagogi, joka on vaikuttanut varhaiskasvatuksen musiikkikasvatukseen pedagogiikallaan. Kodályn mukaan lapset oppivat lauluja leikin kautta taputtamalla sykeä ja sanarytmia sekä piirtämällä melodialinjaa ilmaan (Ruokonen 2011b, 127).

Musiikki auttaa lasta ymmärtämään, että puhe on strukturoitu osiin samalla tavalla kuin laulutkin ja äänenkorkeus usein laskee lauseen loppua kohti. (Ruokonen 2011b, 125.) Usein kielihäiriöisellä lapsella saattaa olla vaikeuksia erottaa puheesta äänen korkeutta ja sen kestoa, jolloin apuna voi käyttää melodiaharjoituksia, joissa keskitytään äänitaajuuksien korkeuden ja keston erottamiseen (Pohjakallio 2014, 5).

5.1 Musiikki kommunikointivälineenä

Musiikin vuorovaikutteisuus itse kuulijaan sekä sen kommunikatiivisuus luovat reitin sanattomasti kuulijan kokemusmaailmaan. Lapsen tunteet ja ajatukset voivat kytkeytyä musiikin välittämiin merkityksiin ja lapsi voi ilmentää omaa mieltään ja olemustaan musiikin kautta. Musiikki on lapselle luonnollinen väline kommunikoida ja ilmaista itseään. Se koskettaa lapsen elämys- ja kokemusmaailmaan ja vaikuttaa niin fyysiseen aktivaatioon kuin motivaatioonkin. (Aro ym. 2003, 157.)

Musiikki voi toimia lapselle ensimmäisenä viestintäkanavana sekä ei-sanallisella että sanallisella tasolla (Ruokonen 2011, 69). Vaikka lapsi ei osaisi vielä puhua, hän voi olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa musiikin keinoin. Lapsen kehityksen kannalta onkin tärkeää luoda lapselle jokin keino saada ilmaista itseään.

Musiikin kautta lapsen on helpompi hahmottaa ja omaksua kielen rakenteellisia ja sisällöllisiä ominaisuuksia. Musiikin sanattomuus tukee lapsen esi-kielellisen kehittymisen kannalta merkittäviä tekijöitä. Musiikin kautta lapsi oppii jäljittelyä, mallioppimista sekä kehollista viestintää eli eleiden ja ilmeiden ilmaisemista, tulkintaa ja ymmärtämistä. Keskeisintä on kuitenkin se, että lapsi löytää musiikin kautta keinon kommunikatioon ja sitä kautta mahdollisuuden tasavertaiseen vuoropuheluun ja yhteyden luomiseen muihin ihmisiin. (Aro ym. 2003, 157, 158.)

5.1.1 Rytmien harjoittelu keho- ja rytmisoittimilla

Jos lapsella on vaikeuksia kielen ja puheen hahmottamisessa, musiikillisen rytmikasvatuksen merkitys kuntouttavassa mielessä korostuu. Lasten kanssa voidaan käyttää musiikkiliikunnallisia harjoituksia, joissa kehoa liikutetaan tietyssä tempossa sykkeen ja sanarytmien mukaisesti. (Ruokonen 2011, 68.) Kehotaputuksien käyttö loruttaessa ja laulaessa on myös hyvä tapa harjoitella rytmiä ja sen jälkeen voidaan ottaa käyttöön rytmisoittimet (Ruokonen 2009, 25).

Lapsi voi oppia jo pienenä kuulemaan musiikin rytmin ja sykkeen, ja mukauttamaan oman liikkeensä sen mukaiseksi. Lapsi oppii lyömään käsiään yhteen musiikin tahdissa ja tätä kautta heiluttamaan helistintään samassa rytmissä. (Tiusanen 2002, 188.) Rytmisoittimien avulla lapsi oppii myös silmä- ja käsikoordinaatiota (Pohjakallio 2011, 6).

Kielellisen erityisvaikeuden on todettu olevan yhteydessä rytmiikan hahmottamiseen. Kielihäiriöisellä lapsella saattaa olla heikko rytmitaju, joka voi ennakoida myös lukija kirjoitusvaikeuksia. Rytmien havaitsemisen puute ja vaikeus erottaa äänen vaihtumista tasaisesta äänestä rytmiseen, vaikuttavat edelleen kykyyn erottaa sanojen ta-

vuja ja fonologisen tietoisuuden kehittymiseen. Rytmiharjoitteiden tekeminen ja rytmitajun kehittäminen sanojen rytmittämisen ja tavuttamisen kautta tukevat lapsen kielellistä kehittymistä. Musiikin kautta rytmi tulee selkeästi esille. Lapsen kanssa voi harjoitella perusrytmin tunnistamista sekä edelleen erilaisia rytmikuvioita. Rytmiharjoitukset ja laulujen rytmitys harjoittavat sanarytmin tunnistamista ja tavuttamisen taitoa. (Pohjakallio 2011, 5-6.)

5.1.2 Laululeikit ja lorut

Laulamisella voidaan tukea lapsen kielen oppimista, koska laulaminen ja puhuminen kehittyvät yhtä aikaa. Lapsen kanssa kannattaa laulaa lyhyitä ja yksinkertaisia lauluja, joita lapsen on helppo matkia. Laulujen toistaminen usein on erityisen tärkeää. (Ruokonen 2011, 66.) Alle kolmevuotiaiden laulu on erityisesti toiminnallisuuteen liittyvää ja tilannesidonnaista, joten erilaiset laululeikit ovat hyvä tapa saada lapsi innostumaan laulamisesta (Ruokonen 2009, 25).

Aikuinen pystyy omalla laulullaan vaikuttamaan lapsen kykyyn erottaa sävelsointuja toisistaan. Laulut ja lorut ovat lapsen kielen kehityksen tukemisessa avainasemassa. Niihin yhdistettyjen leikkiliikkeiden avulla lapsen on helpompi hahmottaa laulun tai lorun paino ja syke. Liikkeen ja puheen yhdistäminen helpottaa lapsen kykyä jäljitellä puhetta, koska se hidastaa puheen tempoa ja auttaa lasta hahmottamaan paremmin puhetta. Liikkeen hidastaessa puhetta tai laulua, lapsi saa enemmän aikaa hahmottaa lausuttuja sanoja ja edelleen vokaalien ja konsonanttien lausumista. Liikkeen ja puheen yhdistämisen kautta lapselle alkaa pikkuhiljaa kehittyä rytmitajua. Tätä helpottaa se, että lapsi näkee läheltä, kun aikuinen lausuu äänteitä ja sanoja hyvin artikuloitujen ja siten, että lapsi näkee hänen suunliikkeensä. (Tiisanen 2002, 188.)

Lorut auttavat lasta löytämään puherytmin. Loruja valittaessa kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että lorut eivät ole hengitysrytmin kannalta liian pitkiä. (Adams, Struck & Tillmanns-Karus 2001, 56.) Laulut ja lorut aktivoivat lasta ja ne auttavat, jos lapsi alkaa väsyä. Erityisesti rytmi ja sävel saavat harjoittelun tuntumaan hauskemmalta ja auttavat, jos lapsella on huono keskittymis- ja huomiokyky. Laulujen melodian tulee olla riittävän yksinkertaisia. (Johansson 1994, 99.) Lauluja valittaessa

tulee huomioda, että 2-3-vuotiaat lapset pystyvät käsittelemään parhaiten kolmen sävelen lauluja (Pohjakallio 2014, 5). Lauluihin ja loruihin voi keksiä myös itse sävelen, mutta silloin tärkeää on muistaa laulaa aina samalla sävelellä joka kerta. Näin laulun melodia tulee lapselle tutuksi ja hän osaa ennakoida mitä seuraavaksi tulee ja koska laulu loppuu. (Johansson 1994, 99.)

Kun lapsi osaa laulun tai lorun paremmin, aikuinen voi viivyttää omaa lauluaan ja odottaa lapsen laulua. (Johansson 1994, 100). Tällöin on tärkeää muistaa rohkaista ja kannustaa, jos lapsi yrittää sanoa tai laulaa edes jotain. Olennaista on saada lapsi huomaamaan, että myös hän pystyy tuottamaan ääntä ja aikuinen reagoi siihen positiivisesti.

5.1.3 Suujumppa

Artikulaatioharjoitukset eli suujumppa auttavat lasta oppimaan oman äidinkielenensä puheäänteiden muodostamista (Johansson 1994, 35). Suujumpassa tarkoituksena on vahvistaa lasten suunmotoriikkaa ja artikulaatiota. Suujumppa sopii kaikille lapsille, mutta erityistä hyötyä siitä on niille lapsille, joilla on vaikeuksia puheen tuottamisessa tai suun motorisissa taidoissa. Suujumpassa tarkoituksena on hauskan yhdessä tekemisen kautta harjoitella suun ja kasvojen lihaksiston käyttöä. Lapsen puheen kehitykseen ja sen tuottamiseen vaikuttaa merkittävästi kasvojen alueen lihaksiston toiminta, jonka takia suujumpassa keskitytään nimenomaan aktivoimaan ja vahvistamaan kasvojen alueen lihaksistoa ja liikeratoja. (Pohjakallio 2011, 8.)

Leikin kautta tapahtuva harjoittelu motivoi lasta yrittämään parhaansa, vaikka harjoitteet olisivatkin haastavia. Suujumpalla voidaan vahvistaa esimerkiksi huulia irtistelyillä, puhalteluilla ja lorutteluilla. Kielen muotoilu esimerkiksi kupiksi tai tavuharjoittelut taas auttavat vahvistamaan kielen toimintaa. (Pohjakallio 2011, 8.) Mitä hausempia ja mielikuvituksellisempia suujumppaharjoitteet ovat, sitä paremmin lapsi tulee mukaan harjoituksiin. Lapsi ei välttämättä edes huomaa harjoittelevansa jotain sellaista, joka saattaa olla lapselle haastavaa tai jota hän ei heti hallitse.

5.1.4 Kuvat tukemassa kielen kehitystä

Kuvien avulla voidaan tukea lapsen vuorovaikutusta ja kommunikointia. Kielihäiriöisen lapsen voi olla hankala hahmottaa ympäristöään. Kuvien kautta lapselle voidaan kuitenkin jäsentää paremmin ympäristön tapahtumia, mutta myös esimerkiksi toimitatuokion kulkua. Lapselle voidaan kuvien avulla etukäteen havainnollistaa mitä missäkin vaiheessa tapahtuu. Kuvia voidaan käyttää lisäksi laulunsanojen ja lorujen havainnollistamisessa siten, että laulun tai lorun keskeisimmät sanat on korvattu kuvilla. (Ketonen ym. 2003, 180-182.)

Kun työskennellään kielihäiriöisten lasten kanssa, tulisi muistaa että kommunikaatiota tukevat kuvat ovat tarpeeksi yksinkertaisia, jotta lapsi ymmärtää niiden merkityksen. Kuvat auttavat lasta kohdistamaan tarkkaavaisuuttaan olennaiseen, kun lapsi oppii liittämään kuvan tietynlaiseen toimintaan. (Aro & Siiskonen 2003, 170.) Kun kuvia käytetään tukemaan laulua, kannattaa valita muutama keskeinen kuvakortti, joiden avulla lapsi pystyy ymmärtämään laulun sisällön. Kuvat kannattaa asettaa järjestykseen lasten tasolle ja laulun aikana kuvia osoitetaan rytmin mukaisesti. Se vahvistaa lapsen rytmittajua sekä taitoa yhdistää sana ja kuva toisiinsa. Kuvien kautta lapsen voi olla helpompi ymmärtää laulun sisältö ja muistaa laulun sanat. (Pohjakallio 2011, 10-11.)

6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

Opinnäytetyön tavoitteet on laadittu vastaamaan lasten tarpeisiin, henkilökunnan toiveisiin sekä omiin henkilökohtaisiin tavoitteisiini. Tavoitteita laadittaessa on otettu huomioon opinnäytetyön laajuus ja tavoitteiden realistisuus. Kun tavoitteet ovat selkeitä ja saavutettavissa olevia, niitä on helpompi arvioida. Jokaisella toimintakerralla on omat tavoitteet, jotka vastaavat lapsiryhmän tarpeita kielen kehityksen tukemisessa.

1. Lapsiryhmän näkökulmasta tavoitteena oli tukea ja vahvistaa lasten kielen kehitystä musiikin kautta. Tarkoituksena oli harjoitella puheen tuottamista ja kielellisiä valmiuksia hauskan yhdessä tekemisen kautta. Musiikillisen toiminnan

kautta oppiminen tapahtuu kuin itsestään. Opinnäytetyöni pienryhmätoiminnan avulla lapset saivat toisistaan tukea mallintamalla ja ottamalla esimerkkiä toisistaan. Toiminnassa pyrittiin ottamaan huomioon lasten yksilöllisiä tarpeita ja havainnoimaan heidän kehitystasoaan. Tästä syystä suunniteltua toimintakertaa saatettiin muuttaa kesken tuokion lasten reagoinnin mukaisesti. Tärkeintä kuitenkin oli näyttää omalla toiminnalla esimerkkiä ja innostaa lapsia, jotta he saisivat mahdollisimman paljon onnistumisen kokemuksia. Toiminnan tarkoituksena oli luoda lapsille kannustava ympäristö, jossa heillä on otollinen paikka harjoitella puheen tuottamista musiikin keinoin.

2. Henkilökunnan näkökulmasta tavoitteena oli luoda päiväkodin käyttöön työväline, jota he voivat hyödyntää omassa työssään. Opinnäytetyön kautta työntekijät saavat lisää tietoa pienten lasten kielen kehityksen vaiheista ja ongelmista, sekä siitä, mihin kannattaa kiinnittää huomiota lapsen kielen kehityksen tukemisessa. Tavoitteena oli tehdä opas toimintatuokioista ja antaa työntekijöille uutta näkökulmaa, miten musiikin kautta voidaan tukea lasten kielen kehitystä.
3. Oma henkilökohtainen tavoitteeni oli tiedon lisääminen siitä, miten musiikkia voi hyödyntää lasten kielenkehityksen tukemisessa. Lisäksi tavoitteenani oli käyttää uusia menetelmiä ja työvälineitä sekä kehittää omia ohjaustaitojani. Tämä vaati sen, että suunnittelen jokaisen tuokion etukäteen ja tarvittaessa harjoittelen lauluja ja valmistan tuokioissa käytettävän materiaalin etukäteen. Kun toimintatuokio on tarkasti suunniteltu, on helpompi vastata lasten reaktioihin ja tarvittaessa muokata suunnitelmaa kuitenkin säilyttäen tavoitteellisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden toiminnassa.

7 OPINNÄYTETYÖPROSESSI JA TOTEUTUS

Opinnäytetyöni on toiminnallinen työelämän kehittämistyö, jossa tavoitteena on kehittää käytännön toimintaa. Toiminnallinen opinnäytetyö sisältää toiminnallisen osuuden prosessin kuvaamisen ja sen arvioinnin sekä teoriaosuuden, johon toiminnallinen

osuus pohjautuu. (Virtuaali ammattikorkeakoulun www-sivut 2017.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä teorian tieto ja sen lähtökohdat nivotaan yhteen käytännön kanssa. Olennaista on osata hyödyntää ja käyttää saamansa teorian tieto käytännössä ja liittää teoria yhteen toiminnan kanssa. (Vilkka & Airaksinen 2003, 5).

Opinnäytetyöprosessi lähti liikkeelle marraskuussa 2016, jolloin olin toisessa ammatillisessa harjoittelussa päiväkodissa, johon tein opinnäytetyöni. Harjoitteluni aikana ilmeni, että päiväkotiryhmässä jossa suoritin harjoitteluni olisi tarvetta toiminnalliselle opinnäytetyölle, jossa keskityttäisiin lasten kielenkehityksen tukemiseen. Hain tutkimuslupaa joulukuussa 2016, johon sain myöntävän vastauksen nopeasti. Tämän jälkeen aloin perehtyä tarkemmin aiheesta löytyvään tietoperustaan, selvittää onko aiheesta tehty aiemmin tutkimuksia sekä havainnoida ketkä lapsista hyötyisivät eniten ohjaamistani tuokioista. Lasten havainnointi tapahtui harjoitteluni aikana oppimispäiväkirjan muodossa.

7.1 Lapsiryhmän havainnointi ja valinta

Päiväkotiryhmästä valittiin opinnäytetyöhöni lapset, joiden arvioitiin hyötyvän toiminnasta eniten. Arviointi tapahtui työharjoitteluni aikana ja pohdimme yhdessä lastentarhanopettajan kanssa, ketkä lapset toimintaan valitaan ja kuinka monta lasta siihen kannattaa ottaa. Pienryhmään valikoitui kuusi lasta. Perusteena heidän valinnalleen oli heidän kehitystasonsa puheen tuottamisessa muuhun päiväkotiryhmään verrattuna. Lisäksi valitsin ryhmään myös lapsia, joiden koin olevan hyvä esimerkki muille ryhmän lapsille ja jotka saattaisivat innostaa myös muita lapsia osallistumaan toimintaan. Ryhmä oli kiinteä, ja toiminta pyrittiin luomaan lasten tarpeiden mukaisesti. Havainnoin lapsia harjoitteluni aikana oppimispäiväkirjan muodossa heidän tuen tarpeestaan sekä mielenkiinnon kohteistaan, jotta toimintatuokioista tulisi heitä innostavia.

Hyödynsin havainnoinnissa lapsen kielenkehityksen vaiheita sekä mitä 2-3-vuotiaan lapsen arvioidaan yleensä jo osaavan. Havainnoin jokaista lasta erikseen ja kiinnitin

huomiota lapsen mielenkiinnonkohteisiin sekä haasteisiin puheen tuottamisessa. Opin­näytetyössäni kiinnitän huomiota lasten herkkyykskausiin ja heidän kielelliseen ta­soonsa ja pyrin sitä kautta suunnittelemaan toimintakertojen sisältöä.

Kun olin valinnut toimintaan osallistuvat lapset, tein lasten vanhemmille päiväkodin johtajan hyväksyttämät lupalaput siitä, saako lapsi osallistua toimintatuokioihin. (Liite 1.) Jaoin lupalaput vanhemmille henkilökohtaisesti ja samalla kerroin myös suullisesti opinnäytetyöstäni, koska koin sen luovan luottamuksellisuutta vanhempiin. Vanhemmat ottivat opinnäytetyöni ilolla vastaan ja kaikki lapset saivat luvan osallistua toimintaan.

7.2 Pienryhmätoiminta ja opas

Tietoperustan ja havainnoinnin pohjalta suunnittelin kuusi toimintakertaa, joissa lasten kanssa harjoitellaan musiikin avulla puheen tuottamista muun muassa laulujen, lorujen ja yhteisen tekemisen kautta. Pyrin suunnittelemaan pienryhmätoiminnan sisällön lasten yksilöllisten tarpeiden ja heidän mielenkiinnon kohteiden pohjalta. Toimintakertojen määrä muotoutui yhteistyökumppanin toiveiden mukaisesti niin, että tuokiot voidaan toteuttaa mahdollisimman tiiviissä jaksossa ja näin saavuttaa paras mahdollinen hyöty toiminnasta. Ensimmäinen tuokio oli perjantaina 27.1.2017 ja viimeinen 15.2.2017.

Jokainen toimintatuokio suunnitellaan etukäteen ja jokainen kerta alkaa ja loppuu aina samalla tavalla. Toimintakerrat ovat lyhyitä noin 15 minuutin pituisia. Jotta lasten on mahdollista saada onnistumisen kokemuksia, tapaamiskerroissa on paljon toistoa ja kerrataan edellisten tapaamiskertojen lauluja ja loruja, jolloin on helpompi arvioida lasten kehittymistä. Jokaisella tapaamisella on kuitenkin aina jotain uutta, jotta lasten mielenkiinto säilyy. Tämän jälkeen arvioin omaa toimintaani ja pienryhmätoiminnan vaikuttavuutta lapsen kielen kehitystä tukevana menetelmänä. Lisäksi aion opinnäytetyössäni käyttää kuvia tukemaan toimintatuokioiden kulkua.

Opinnäytetyön kohderyhmänä oli ensisijaisesti pienryhmätoimintaan osallistuvat lapset. Yhteistyökumppanin toiveena on, että pienryhmätoimintaa voitaisiin hyödyntää

ryhmän työntekijöiden toimesta jatkossa päiväkodin arjessa. Oppaan avulla päiväkotisa käyttöönsä työvälineen, jota he voivat myöhemmin hyödyntää toiminnassaan. (Liite 2.) Opas tehdään pienryhmätoiminnan pohjalta ottaen huomioon toiminnan aikana tulleet parannus- ja muutosehdotukset. Näin opinnäytetyöstäni hyötyvät myös päiväkodin muut lapset ja työntekijät. Toiminnan vaikuttavuutta arvioidaan opinnäytetyön tekijän sekä toimintaan osallistuvan lastentarhanopettajan havaintojen pohjalta. Jokaisella toimintakerralla on aina samanlainen alku- ja loppulaulu, joten myös sen kautta voidaan arvioida lasten kielen kehittymistä toimintakertojen aikana.

8 TOIMINTATUOKIOIDEN KULKU

Toimintatuokioiden ovat struktuuriltaan samanlaisia ja niissä toistuu aina samat elementit jokaisella toimintakerralla. Toimintatuokioissa on samanlainen alku ja loppu, mutta jokaisessa tuokioidessa on jokin uusi elementti tai laulu, jolla säilytetään lasten mielenkiinto toimintaan. Tuokioissa on paljon toistoa, mutta laulut ja leikit on pyritty valitsemaan niin, että niihin on helppo tuoda jotain uutta tai esimerkiksi vaihtaa harjoiteltavaa äännettä. Lapset tarvitsevat toiston lisäksi havainnollistavaa materiaalia oppimisen ja muistinsa tueksi. Tästä syystä jokaisessa toimintatuokioidessa kerrataan lasten nimet sekä hyödynnetään kuvia laulujen ja toiminnan havainnollistamiseen.

Tuokio alkaa sillä, että lapset menevät istumaan lattialle ringiin istuintyynyjen päälle. Paikkamerkkien avulla jokaiselle lapselle osoitetaan oma paikka, joka luo lapselle turvallisuudentunnetta. Tämän jälkeen otan esiin käsinukke Pekka Pöllön, joka toivottaa lapset tervetulleiksi kerhoon. Hyödynnän tuokioissa mallikeskustelua käsinukkeen avulla niin, että keskustelin käsinukkeen kanssa toimintatuokioon liittyvistä aiheista. Käsinukkeen avulla saan kiinnitettyä lasten huomion tuokion alussa ja tarvittaessa toimintatuokion edetessä. Lisäksi lapsen voi olla helpompi sanoa oma nimi käsinukelle tai kuiskata käsinukelle omia ajatuksia.

Käymme läpi kuvakorteista, mitä tuokiolla tehdään. Kuvat konkretisoivat ja auttavat lapsia ymmärtämään mitä kerhossa tehdään seuraavaksi, jolloin ympäristön tapahtu-

mat ovat ennakoitavia ja johdonmukaisia. Tämän jälkeen laulamme yhdessä alkulaulun, jossa käydään läpi kaikkien paikalla olevien lasten nimet läpi. Säestän sekä alku- että loppulaulussa aina kanteleella. Valitsin kanteleen säestyssoittimeksi sen takia, että sen hennon äänen takia laulu kuuluu selkeämmin ja sitä on kenen tahansa helppo opetella soittamaan. Alkulaulun tavoitteena on luoda struktuuria toimintatuokion kulkuun ja herättää lasten huomio toimintaan. Alkulaulun jälkeen alkaa varsinainen toiminta. Käytän paljon kuvia tukemaan laulamista, koska ne helpottavat laulunsanojen ymmärtämistä ja muistamista. Jotta lasten sanamerkitykset laajenevat eivätkä ne ole sidoksissa ainoastaan esineen ominaisuuksiin käymme eläimiä läpi niin, että hyödynnän eri toimintakerroilla joko kuvia tai hahmoja sekä eläinten ääntelyitä eläinten opetteluun.

Tarkoituksenani oli löytää toimintatuokioihin sellaisia lauluja, joiden avulla voidaan harjoitella hausalla tavalla äänteitä ja jotka ovat tarkoituksenmukaisia lapsen kehitysvaihetta ajatellen. Laulujen valitsemiseen vaikutti myös se, että ne olivat monikäyttöisiä ja muunneltavissa niin, että samaa laulua voidaan käyttää monella toimintakerralla. Lauluihin voitiin tuoda jotain uusia elementtejä kuitenkin niin, että melodia ja suurin osa sanoista pysyvät samana. Näin lasten on helpompi osallistua lauluun ja kuitenkin heidän mielenkiintonsa säilyy, kun laulussa on jokin uusi elementti.

Varsinaisen toiminnan jälkeen on loppulaulun aika. Levitän laulukortit lattialle ja mahdollisesti näytän laulukorteista missä kohtaa laulua olemme. Ensimmäisillä kerroilla käymme laulun ensin hitaasti läpi ja harjoittelemme loppuäänteitä. Viimeisillä toimintakerroilla kun laulu on tutumpi, viivytän hieman omaa lauluani loppuäänteiden aikana, jotta lapset joutuvat itse muistelemaan mikä äänne missäkin kohtaa laulua tulee.

Jokaisella toimintakerralla mukana oli ryhmän lastentarhanopettaja, joka havainnoi toimintatuokioita. Tuokioiden jälkeen vaihdoimme mahdollisuuksien mukaan muuttamaan sanan hänen huomioistaan ja parannusehdotuksista.

8.1.1 Ensimmäinen toimintatuokio

Ensimmäisellä toimintakerralla pääpaino oli yhdessä tekeminen ja osallistuminen laulamiseen omien taitojen mukaisesti sekä toimintatuokion struktuurin ja etenemisen läpikäyminen. Tavoitteena oli oppia yhdistämään laulu ja leikki oikea-aikaisesti, harjoitella ääntelyitä ja ohjeiden kuuntelua sekä tunnistaa sanojen samankaltaisuuksia loru-
jen avulla.

Ensimmäiseen toimintatuokioon osallistui neljä lasta. Toimintatuokio alkoi sillä, että jokainen lapsi meni istumaan hänelle annetun istuintyynyn päälle ringiin. Tämän jälkeen otin esiin käsinukke Pekka Pöllön, joka lentää huhuillen lasten luo ja kertoo haluavansa osallistua lasten kerhoon. Käsinukke käy jokaisen lapsen luona esittäytymässä ja kysyy lapsen nimeä. Kaikki lapset osasivat sanoa nimensä, kun heitä hieman kannusti. Seuraavaksi Pekka Pöllö-käsinukke käy korttien avulla läpi mitä kerhossa tehdään, jotta lapset saavat käsityksen mitä kerhossa tapahtuu seuraavaksi.

Alkulaulussa Hanna on tullut laulamaan, kaikki lapset huomioitiin yksilöllisesti käyttämällä heidän nimeään laulussa ja säestys tapahtui kanteleella. Aluksi lapset keskittyivät kanteleen soiton kuunteluun, mutta sanoessani lapsen nimen laulussa, lapset selvästi keskittyivät kuuntelemaan tarkemmin laulun sanoja. Alkulaulun jälkeen katsoimme yhdessä käsinuken kanssa Mitä tehdään-korteista mitä kerhossa tehdään seuraavaksi.

Seuraavana oli vuorossa Tikka puuta koputtaa-laulu, joka käytiin ensin hitaasti läpi loruna yhdistäen siihen laululeikki. Kun sanat oli käyty läpi, loruun yhdistettiin melodia. Tämän jälkeen yksi lapsi kerrallaan sai nostaa lorupussista yhden kortin, jossa oli jokin eläin ja loru sen takana. Ensin lapset saivat kertoa, mikä eläin kuvassa on ja sen jälkeen luin heille kortissa olevan lorun. Tämän jälkeen harjoittelimme, miten kuvan eläin äänтелеe. Kun jokainen lapsi oli harjoitellut ääntelyä, laulettiin taas Tikka puuta koputtaa-laulu leikin kanssa. Laulun jälkeen seuraava lapsi sai nostaa eläinkortin ja niin edelleen, kunnes jokainen lapsi oli saanut nostaa kortin lorupussista. Lorupussista ilmestyi esimerkiksi kissa, koira, possu, käärme ja lehmä. Mitä tutumpi eläin oli lapsille, sitä enemmän he keksivät millä eri tavoin eläin voi äännellä.

Viimeisenä vuorossa oli loppulaulu, joka oli lapsille jo entuudestaan tuttu Pöllö ja poikaset-laulu. Säestin laulun jälleen kanteleella ja laulun sanojen muistamisen tukena olivat laulukortit. Aluksi näytin kortit yksi kerrallaan lapsille samalla laulaen Pöllö-laulua korttien mukaisesti. Levitin kortit järjestykseen lattialle ja säestin laulun kanteleella samalla näyttäen korteista, missä kohtaa laulussa mennään. Loppulaulun jälkeen otin esiin Pekka Pöllö-käsinuken, joka kertoi tämän kertaisen kerhon loppuvan ja, että hän tulee taas katsomaan lapsia seuraavalla kerhokerralla. Heilutimme lasten kanssa hyvästit käsinukelle, jonka jälkeen annoin lapsille luvan mennä lastentarhanopettajan johdolla muihin puuhiin.

Toimintatuokion jälkeen keskustelimme tuokiota seuraamassa olleen lastentarhanopettajan kanssa hänen havainnoistaan ja huomioistaan. Lastentarhanopettaja ehdotti, että alkulaulua voisi hieman lyhentää, mikä oli myös oma ajatukseni seuraavia toimintakertoja ajatellen. Näin lasten keskittymiskyky pysyy paremmin toiminnassa ja heillä jää enemmän energiaa varsinaiseen kielellistä kehitystä tukevaan toimintaan. Lisäksi keskustelimme siitä, kuinka tärkeää on muistaa kannustaa lasta heti, jos hän yrittää osallistua. Kehuminen ja kannustus ovatkin avainasemassa siinä, että lapsi saa toiminnasta positiivisia onnistumiskokemuksia.

8.1.2 Toinen toimintatuokio

Toisella kerralla tavoitteena oli jälleen erilaisten ääntelyiden harjoittelu ja ohjeiden kuuntelu. Lisäksi tavoitteena oli opetella laulun rytmitystä ja havainnoimaan sanarytmia.

Toiselle toimintakerralle osallistui neljä lasta. Tuokio alkoi jälleen siitä, että käsinukke saapui toivottamaan lapset tervetulleiksi kerhoon. Lapset odottivat innoissaan käsinukkea ja muutama lapsi muisti Pekka Pöllön nimenkin. Aloitimme kerhon alkulaululla kanteleen säestyksellä. Lapset selvästi odottivat koska oma nimi sanotaan ja näin sain jälleen tilaisuuden huomioida lapsia yksilöllisesti.

Seuraavana vuorossa oli Tikka puuta koputtaa -laululeikki, jonka jälkeen yksi lapsi sai nostaa laulupussista yhden eläinlelun. Pohdimme yhdessä lasten kanssa mikä eläin on

kyseessä ja harjoittelimme, miten eläin ääntelee. Kun kaikki lapset olivat äännelleet, lauloimme jälleen Tikka puuta koputtaa-laulun ja seuraava lapsi sai nostaa laulupussista eläinlelun. Tarkkailin, että jokainen lapsi yrittää harjoitella eläimen ääntelyä ja kehuin jokaista lasta, vaikkei ääntely olisikaan ollut täydellinen. Lapsista huomasin, kuinka tärkeää kannustaminen on ja kuinka paljon se motivoi heitä yrittämään parhaansa. Jokainen lapsi osallistui ääntelyiden harjoitteluun hienosti omien taitojensa mukaisesti. Tavoitteenani olikin, että lapset uskaltaisivat yrittää ja saisivat näin onnistumisenkokemuksia.

Seuraavaksi oli Piippolan vaari-laulun aika. Kävin laulun ensin hitaasti läpi ja harjoittelimme taputuksia ”hiiala hiiala hei” kohdassa. Lapsille laulu oli tuttu ja he osallistui-
vat hienosti taputus ja eläinten ääntely kohdissa. Laulussa käytin hyväkseni laulupussista tulleita eläinleluja ja otin aina esiin eläimen, josta laulussa sillä hetkellä laulettiin. Näin lasten oli helpompi yhdistää miten kyseinen eläin ääntelee, koska olimme harjoitelleet niitä aikaisemmin. Lauloimme laulun vielä uudestaan läpi, jolloin mukana ollut lastentarhanopettaja säesti kappaletta kitaralla. Tämä innosti lapsia vielä lisää osallistumaan toimintaan.

Viimeisenä vuorossa oli loppulaulu ja siihen liittyvät kuvat. Aluksi kävimme läpi loppulaulun siten, että lapset muistelivat kuvan avulla vastaukset laulun kysymyksiin ja tämän jälkeen lauloimme sen kanteleen säestyksellä. Sen jälkeen olikin jälleen hyvästien sanominen seuraavaan kertaan.

Toimintakerrassa tärkeintä oli se, että lapset osallistuvat omien taitojensa mukaisesti ja yrittävät parhaansa, missä he myös onnistuivat. Tarkoituksena ei ollut äännellä oikein, vaan pyrin siihen, että kaikki lapset uskaltaisivat ilmaista itseään ja tuottaa edes jotain ääntä. Näin lapsi huomaa, että myös hän pystyy tuottamaan ääntä ja kommunikoi-
maan sen avulla. Tämä lisää lapsen tietoisuutta itsestään. Keskustelimme lastentarhanopettajan kanssa tuokion jälkeen siitä, että vaikka lapsi ei osallistuisikaan tuokion aikana aktiivisesti lauluun tai ääntelyyn, tavoitteena onkin, että monien toistojen jälkeen se jäisi hänen päähänsä ja lapsi jatkaisi sitä myös myöhemmin.

8.1.3 Kolmas toimintatuokio

Kolmannella kerralla tavoitteena oli suun asentojen tunnistaminen ja suun motorinen harjoittelu. Toiminnalla harjoitellaan rytmin havaitsemista, keho- ja sanarytmiä sekä kehitetään keskittymiskykyä ja kommunikointitaitoja.

Toimintaan pääsi tällä kertaa osallistumaan viisi lasta. Lapset alkoivat jo ennen kerhoa kyselemään Pekka Pöllöä, jonka johdosta olikin mukava aloittaa kerho. Lauloimme ensin alkulaulun kanteleen säestyksellä, johon lapset osallistuivat jo hienosti. Sen jälkeen oli vuorossa Tikka puuta koputtaa-laululeikki. Tällä kertaa laulupussista ilmensi kortti, jossa oli kissan kuva ja takana suujumppaloru. Kokeilimme ensin yhdessä miten kissa ääntelee ja sen jälkeen kerroin Kissa Kielisellä olevan siivouspäivä, johon hän tarvitsee lasten apua. Kävin lorun läpi ja samalla harjoittelimme esimerkiksi kielen heiluttamista, huulien lipaisua ja puhallusta. Lapset olivat hyvin mukana, mutta vaikeuksia tuotti osalle ylähuulen nuoleminen ja poskien pesu kielellä ohjeistuksistani huolimatta. Tässä tarkoituksena oli kielen ja suun alueen vahvistaminen.

Tämän jälkeen harjoittelimme ensin hitaasti Jos sul lysti on-laulun sanat ja laulussa käytettävät kehotaputukset. Laulussa tarkoituksena oli harjoitella kehosoittimien käyttöä rytmin mukaan sekä äänteiden harjoittelua. Harjoittelimme laulua ensin hitaasti ja kun lapset alkoivat oppia laulua, he osallistuivat hienosti äänteiden lausumiseen ja kehorytmyksiin. Harjoittelimme esimerkiksi suhistelua hieroen samalla käsiä yhteen ja erilaisia äänteitä samalla taputtaen reisiä, käsiä ja tömistäen. Kerhon päättävässä loppulaulussa lapset muistivat jo joitakin laulun loppupäätteitä kuvien avulla. Omassa laulussani pyrin hieman viivyttämään loppupäätteiden sanomista, jolloin lapset saivat itse muistella, miten lauseen loppu menee. Sain lastentarhanopettajalta palautetta tuokion selkeydestä ja keskustelimme siitä, kuinka tärkeää on huomioida puheen tuottamisen tukemisessa myös kielen ja suun alueen vahvistamista.

8.1.4 Neljäs toimintatuokio

Neljännän tapaamiskerran tavoitteena oli suun asentojen tunnistaminen ja suun motorinen harjoittelu sekä kielen vahvistaminen. Sen lisäksi harjoittelimme jälleen sanarytmiä ja laulun rytmitystä ja käytimme kehosoitteita.

Toimintatuokioon osallistui kuusi lasta eli kaikki opinnäytetyöhöni osallistuvat lapset. Kerho aloitettiin jälleen tutulla alkulaululla. Ennen toimintatuokiotani lapset olivat juuri olleet aamupäivässä ja huomasin, että he ovat levottomia eivätkä millään jaksaisi keskittyä, jonka takia päädyin lyhentämään toimintatuokiota. Olin suunnitellut ottavani lasten kanssa Pallolaulun, jossa on erilaisten äänteiden harjoittelua. Päätin kuitenkin jättää uuden laulun opetteluun väliin ja ottaa tutun Jos sul lysti on-kappaleen, joka oli lapsille viime kerrasta tuttu.

Alkulaulu auttoi lapsia rauhoittumaan ja lapset odottivat koska oma nimi sanotaan laulussa. Tämän jälkeen lauloimme jälleen Tikka puuta koputtaa-laululeikin, mutta tällä kertaa pussista ilmestyi ilmekortteja. Kävimme jokaisen ilmekortin läpi ja harjoittelimme mm. kielen näyttämistä, intiaanihuutoa, aivastelua ja päristelyä. Ilmekorteista naksuttelu oli eräälle lapselle vaikeaa, joten vaihdoin sen maiskutteluksi, koska tarkoituksena oli, että jokainen lapsi saa tehtyä edes jonkinlaisen äänen. Puhaltelu ilmekortissa testasimme puhalluksen voimakkuutta pitämällä omaa kättä suun edessä. Aivastus-kortin ideana oli, että sen kautta s-äänne saattaa tulla luonnostaan. Päristely oli ilmekorteista kaikista haastavin lapsille, mutta jokainen sai kuitenkin jonkinlaisen päristyksen aikaiseksi.

Kun olimme harjoitelleet ilmekortteja, otimme mukaan Jos sul lysti on-laulun, josta olin muuttanut muutamia sanoja, jotta laulu kertoo kortissa olevasta ilmeestä tai ääntelystä. Toimintatuokio keskeytyi hetkeksi aikaa työmiehien takia ja kun pääsimme jälleen jatkamaan kerhoa, haasteena oli saada lasten huomio takaisin itse tekemiseen. Tässä auttoi se, että toiminnassa mukana ollut lastentarhanopettaja säesti Jos sul lysti on-laulua ukulelella.

Lopuksi lauloimme vielä loppulaulun, jonka jälkeen oli aika sanoa hyvästit Pekka Pöllö -käsinnukelle. Kun lapset lähtivät kerhon jälkeen ulos, kuulin kun muutama lapsi

jatkoi loppulaulun laulelua. Vaikka toimintatuokion alussa lapset olivat levottomia, he jaksoivat hienosti osallistua toimintaan. Tuokion päätyttyä olin mielestäni tehnyt oikean ratkaisun, kun lyhensin tuokiota, josta myös mukana ollut lastentarhanopettaja oli samaa mieltä. Keskustelimme lastentarhaopettajan kanssa tuokion päätyttyä siitä, että aina kaikkea ei pysty ennakoimaan ja saattaa tulla yllättäviä tilanteita kesken toimintatuokion. Tällöin on tärkeää osata myös muuttaa omia suunnitelmiaan siten, että toiminta on tarkoituksenmukaista eikä yritä väkisin ohjata toimintaa, johon lapset eivät kykene sillä hetkellä keskittymään.

8.1.5 Viides toimintatuokio

Toiseksi viimeisen tuokion tavoitteena oli sanojen harjoittelu kuvien avulla, äänteiden artikuloinnin harjoittelu, melodian seuraaminen sekä laulun ja kehon liikkeiden yhdistäminen oikea-aikaisesti. Tarkoituksena oli opetella uusi laulu leikkien ja melodialinjaa piirtäen autoradan muodossa. Tuokiota varten olin piirtänyt Autolaulun nuottiviivaston päälle autoradan, joka täsmää laulun melodiaa. Samalla kun laulua laulettiin, näytin sormella missä kohtaa autoradalla mennään, jossa lapset saivat konkreettisesti nähdä miten laulun melodia etenee hausalla tavalla.

Kerhoon pääsi osallistumaan neljä lasta. Ennen tuokion alkua juttelin lasten kanssa kuulumisia samalla kun odotimme, että toimintaan osallistuva lastentarhanopettaja pääsee mukaan. Lapset kyselivät jälleen innoissaan, tuleeko Pekka Pöllö-käsinukke taas kerhoomme. Alkulauluun osallistuminen oli tällä kertaa vaisumpaa, lapset kuitenkin selkeästi odottivat koska oma nimi sanotaan laulussa.

Tikka puuta koputtaa-laululeikissä lapset osallistuivat hienosti leikkiin. Tällä kertaa laulupussista ilmestyikin leluauto sekä uuden laulun kuvakortit. Kävimme Autolaulun ensin hitaasti läpi lauluun liittyvien kuvien avulla. Tämän jälkeen otin esiin autoradan, jonka olin piirtänyt laulun nuottiviivaston päälle. Sen avulla harjoittelimme eri äänteitä samalla kun piirsin melodiaa autoradalla. Tämä motivoi lapsia jaksamaan harjoitella äännettä autoradan loppuun asti. Vasta sitten harjoittelimme lauluosuudessa olevaa laululeikkiä. Tällä kerralla harjoittelimme ainoastaan laulun kahta ensimmäistä säkeis-

töä. Kaikki lapset osallistuivat äänteiden harjoitteluun ja Pöllö ja poikaset -loppulaulussa he lauloivat jo innoissaan mukana. Sain positiivista palautetta autoradan käytöstä lapsien motivoimisessa äänteiden harjoittelussa. Jos lapsia on paljon, haasteena on saada autorata laitettua esille niin, että kaikki lapset pääsevät seuraamaan auton kulkua nuottiviivastolla.

8.1.6 Kuudes toimintatuokio

Viimeisellä toimintakerralla tavoitteena oli perusrytmin hahmottaminen ja harjoittelu rytmisoittimien avulla sekä laulun ja liikkeen yhdistäminen. Musiikillisen rytmin harjoittelussa kokeilimme laulaa erilaisilla rytmillä esimerkiksi laulamalla hitaasti, nopeasti hiljaa ja lujaa.

Viimeiselle kerralle pääsi osallistumaan kolme lasta. Kerhomme alkoi jälleen Pekka Pöllö -käsínuken tervehdyksellä. Alkulaulu sujui lapsilta jo hyvin ja he osasivat laulaa mukana. Tikka puuta koputtaa-laululeikin jälkeen laulupussista ilmestyi Kissa Kielenen suujumppa-kortti. Tällä kertaa lapset osasivat jo selvästi paremmin ja osallistuminen oli aktiivista.

Tämän jälkeen vuorossa oli jälleen Autolaulu, johon otimme aluksi laululeikin sekä autoradan äänteiden harjoittelun tueksi. Sitten otin esiin rytmisoittimet ja annoin jokaiselle lapselle marakassin. Ensin harjoittelimme perusrytmiä soittamalla hitaasti ja nopeasti. Samalla lauloin Tässä minä soittelen-laulua, jolloin lapset pääsivät harjoittelemaan sanarytmiä ja tavutusta rytmisoittimien avulla. Yllätyin, kuinka hyvin lapset löysivät perusrytmin ja innostuivat kun välillä nopeutimme ja hidastimme soittoa. Vasta tämän jälkeen soitimme ja rytmitimme Autolaulun tahtiin. Harjoittelimme soiton ja laulun lopettamista autoradan stop-merkin kohdalla ja pienen harjoittelun jälkeen lapset ymmärsivät jo hienosti mitä stop-merkki tarkoitti. Viimeisenä vuorossa oli tuttu Pöllö ja poikaset -loppulaulu, jossa lapset osallistuivat jo hienosti erityisesti laulun loppupäätteisiin.

Toimintatuokion jälkeen keskustelimme mukana olleen lastentarhanopettajan kanssa siitä, kuinka lapset alkoivat toimintatuokioiden edetessä osallistumaan yhä paremmin

toimintaan ja lauluihin. Erityisesti loppulaulu oli jäänyt muutaman lapsen mieleen ja sitä saatettiin alkaa hyräilemään ja laulamaan tuokioiden jälkeenkin. Puhuimme siitä, kuinka tärkeää ohjaajan on etukäteen suunnitella tuokion kulku ja harjoitella toiminnan ohjausta, mutta osata kuitenkin tarvittaessa muuttamaan omia suunnitelmiaan. Lisäksi keskustelimme mitä toiveita yhteistyökumppanilla on toimintatuokioiden pohjalta tehtävään oppaaseen. Toiveena oli selkeä ja ytimekäs opas, jossa on toimintatuokioiden lisäksi kirjallisuus- ja materiaalivinkkejä sekä miten toimintaa ja lauluja voi soveltaa.

9 YHTEENVETO

Opinnäytetyön toimintatuokioiden suunnittelussa helpotti huomattavasti se, että päiväkodin tilat ja materiaalit sekä toimintaan osallistuvat lapset olivat minulle entuudestaan tuttuja. Keskustelimme toimintaani osallistuvan lastentarhanopettajan kanssa etukäteen millaista toimintaa hän kaipaasi, mutta sain varsin vapaat kädet toiminnan suunnitteluun.

Ensimmäisen toimintakerran jälkeen päädyin hieman lyhentämään käyttämäni alkulaulua, koska näin lasten keskittymistä jäisi paremmin itse toimintaan. Lisäksi huomasin kuinka tärkeä on miettiä etukäteen myös sitä, miten lapsille ohjeistaa toiminnan mahdollisimman yksinkertaisesti ja lyhyesti kuitenkin niin, että lapset ymmärtävät mitä heidän kuuluu tehdä. Koska lapset olivat eritasoisia kielellisissä valmiuksissaan, osalle lapsista toiminta oli haastavampaa kuin toisille.

Suunnittelin jokaisen toimintatuokion tarkasti etukäteen, mutta otin huomioon sen, että voin tarvittaessa muuttaa toimintaa. Neljännellä toimintakerralla jätin kokonaan yhden laululeikin ottamatta, koska lasten oli haasteellista keskittyä ja he olivat levottomia. Päätin etten ottaisi ollenkaan uutta laulua, vaan lyhensin tuokiota. Pitäessäni toimintatuokioita huomasin, kuinka olennaista on seurata ja havainnoida lapsia mahdollisimman paljon tuokion aikana ja mukauttaa toimintaa havaintojensa mukaan, koska myös lasten vireystila ja mieliala saattavat vaikuttaa paljonkin toiminnan etenemiseen ja lasten osallistumiseen.

Toimintatuokioiden kuluessa huomasin selkeästi muutoksen siinä, kuinka lapset alkoivat uskaltaa osallistua paremmin toimintaan ja yrittivät parhaansa omien taitojensa mukaan. Tässä huomasin sen, kuinka olennaista on pyrkiä luomaan kannustava ja positiivinen ilmapiiri, jolloin lasten on helpompi oppia uutta ja uskaltaa yrittää. Oma heittäytyminen sekä kannustus ja kehu ovat avainasemassa lasten rohkaisussa harjoittelemaan haastaviltakin tuntuvia asioita.

Haasteena opinnäytetyössä oli se, että huolimatta ryhmän kiinteydestä ja siitä, että ryhmään osallistui vain tietyt lapset eikä koko päiväkotiryhmä, ryhmän vaihtelevuus oli suuri. Ainoastaan yhdelle toimintakerralle pääsi osallistumaan kaikki pienryhmän lapset. Tämä aiheutti sen, että niiden lasten, jotka eivät päässeet osallistumaan kaikille toimintakerroille, oli vaikeampaa sopeutua ryhmään. Heidän oli myös vaikeampi osallistua toimintaan, koska tuokioiden tavoitteet muuttuivat haastavimmiksi, mitä enemmän toimintatuokioita oli jo pidetty. Lapselta saattoi jäädä väliin esimerkiksi tuokio, jossa harjoitellaan hitaasti uutta laulua. Seuraavalla kerralla kun lapsi pääsee osallistumaan, ei enää keskitytä niinkään laulun opetteluun vaan johonkin uuteen elementtiin, joka on lisätty lauluun. Tästä syystä lapsen on vaikeampi saavuttaa asetettuja tavoitteita ja on vaikea arvioida toimintatuokioiden vaikuttavuutta.

Kaikissa toimintatuokioissa oli aina sama alku- ja loppulaulu, jonka avulla arvioin miten lapset ovat kehittyneet ja miten he osallistuvat lauluun viimeisillä toimintakerroilla. Erityisesti loppulaulussa huomasin sen, että varsinkin lauseiden loppupäätteisiin lapset osallistuivat lähes kaikki hienosti, ja osa lapsista osasi laulaa melkein koko laulun kuviin tukeutuen. Paras palaute lapsilta toimintatuokioista oli kuitenkin se, kun muutama lapsi alkoi omatoimisesti tuokion jälkeen pukemistilanteessa hyräilemään ja laulamaan toimintatuokiossa käyttämäni loppulaulua.

Oppaan tekeminen oli haasteellista sen takia, koska toiveena oli selkeä ja ytimekäs opas, joka ei ole liian pitkä, mutta toimintatuokioiden täytyi kuitenkin olla tarpeeksi informatiivisia, jotta niistä ymmärtää mitä toiminnassa on tarkoitus tehdä. Jouduin karstimaan oppaasta jonkin verran pois asioita, jotta siitä ei tulisi liian pitkä. Tarkoitukseni oli, että oppaassa keskitytään toimintatuokioiden kulun selittämiseen ja kielen kehityksen teoretieto löytyy taas opinnäytetyöni teoriaosuudesta.

10 POHDINTA

Opinnäytetyöni aiheen valitseminen sujui varsin helposti. Halusin tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, koska se tuntui itselleni mieluisimmalta tavalta toteuttaa opinnäytetyö. Ehdotin aluksi opinnäytetyöni yhteistyökumppanille muutamia aiheita, jotka kiinnostivat itseäni, mutta hyvin nopeasti aiheeksi valikoitui toiminnallinen opinnäytetyö, jossa tarkoituksena on tukea lasten kielellistä kehitystä pienryhmätoiminnalla. Olen suorittanut kaksi työharjoitteluani yhteistyöpäiväkodissa ja päiväkotiryhmässä, johon tein opinnäytetyöni oli huomattavissa haasteita ja ongelmia lasten kielen kehityksessä. Lisäksi aihe on muutenkin ajankohtainen, koska lapsilla on havaittu olevan enenemissä määrin haasteita kielellisessä kehityksessä.

Lähdin ideoimaan aihetta lisää ja tutustumaan aiheesta löytyvään teorian tietoon, jonka pohjalta aloin suunnitella tarkemmin opinnäytetyötäni. Halusin liittää opinnäytetyöhöni musiikin, koska olen itse harrastanut pienestä pitäen musiikkia ja soittamista. Selatessani aikaisemmin aiheesta tehtyjä opinnäytetyöitä, en löytänyt samankaltaisia toiminnallisia opinnäytettyjä, joka vahvisti sen, että oma opinnäytetyöni keskittyy siihen miten juuri musiikillisilla keinoilla voidaan tukea lapsen kielen kehitystä.

Kun olin perehtynyt aiheesta löytyvään teorian tietoon, lähdin suunnittelemaan toimintatuokioiden kulkua. Asetin jokaiselle toimintakerralle omat tavoitteensa, jonka avulla on helpompi hahmottaa, mikä tarkoitus milläkin laululla ja leikillä on. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ollut kaikkien asetettujen tavoitteiden saavuttaminen pienryhmätoiminnan aikana, koska mielestäni näiden tavoitteiden saavuttaminen vie paljon aikaa. Jotta tavoitteet voidaan saavuttaa, tarvitaan paljon toistoa ja pitkäjänteistä harjoittelua. Tästä syystä pääpainona opinnäytetyössäni oli kehittää opas, jossa annetaan vinkkejä ja ideoita sekä valmiita toimintatuokioita siihen, miten lapsen kielen kehittymistä voidaan tukea musiikillisilla keinoilla. Yhteistyökumppanin toiveena oli, että oppaassa on annettu lisäksi vinkkejä siihen, miten tuokioita voi soveltaa. Tästä syystä pyrin valitsemaan opinnäytetyöhöni sellaisia lauluja ja menetelmiä, joita voidaan soveltaa ja muokata aina lapsen tarpeiden mukaisesti, esimerkiksi muuttamalla harjoiteltavaa äännettä.

Opinnäytetyöni toimintatuokioiden suunnittelussa auttoi huomattavasti se, että toimintaan osallistuvat lapset olivat itselleni jo entuudestaan tuttuja, koska olin havainnoinut heitä päiväkodissa tekemäni harjoittelun aikana. Pystyin suunnittelemaan toimintaa lasten kehitystason ja mielenkiinnonkohteiden mukaan sekä asettamaan paremmin konkreettisia tavoitteita. Päiväkodissa käytettävät tilat ja materiaalit olivat minulle etukäteen tuttuja ja tiedossa, joten pystyin hyödyntämään päiväkodista jo valmiiksi löytyviä materiaaleja kuten paikkamerkkejä ja soittimia.

Keskustelimme toimintatuokioihin osallistuvan lastentarhaopettajan kanssa etukäteen millaista toimintaa hän kaipaasi ja hän antoi vinkkejä, mihin kannattaa kiinnittää huomiota tuokioiden suunnittelussa ja tuokioiden pitämisessä. Toimintaa ohjaavan voidolla haastavaa havainnoida kaikkia lapsia ja heidän osallistumistaan toimintaan, minkä takia oli hyvä, että jokaiselle toimintakerralle pääsi osallistumaan lastentarhanopettaja. Lisäksi toimintaan osallistuva lastentarhanopettaja sai myös itse uutta tietoa lapsista, koska hän sai seurata lasten osallistumista toimintaan ulkopuolisen roolista.

Lapsiryhmän näkökulmasta tavoitteenani oli tukea ja vahvistaa lasten kielen kehitystä musiikin ja hauskan yhdessä tekemisen kautta sekä luoda lapsille kannustava ympäristö, jossa heillä on otollinen paikka harjoitella puheen tuottamista. Tämä myös mielestäni onnistui, koska lapset tulivat aina mielellään toimintatuokioon ja osallistuivat pääsääntöisesti innokkaasti toimintaan. Huomioin toiminnassa lasten yksilöllisiä tarpeita ja havaintojeni perusteella saatoin muuttaa suunnittelemaani toimintakertaa kesken tuokion lasten reagoinnin mukaisesti.

Henkilökunnan näkökulmasta tavoitteenani oli luoda päiväkodin käyttöön työväline, jota he voivat hyödyntää omassa työssään, joka myös toteutui kehittämäni oppaan kautta. Opinnäytetyön teoriaosuuden kautta työntekijät saavat lisää tietoa lasten kielen kehityksen vaiheista ja ongelmista sekä siitä, miten lasta voi tukea kielen kehityksessä.

Oma henkilökohtainen tavoitteeni oli tiedon lisääminen siitä, miten musiikkia voi hyödyntää lasten kielenkehityksen tukemisessa. Etsiessäni tietoa aiheesta, opin paljon uutta niin kielen kehityksen ongelmista ja siitä, mihin tulisi kiinnittää huomiota sen tukemisessa sekä miten musiikki voi auttaa puheen tuottamisen tukemisessa. Lisäksi

tavoitteenani oli kehittää omia ohjaustaitojani, jotka karttuivat paljon toimintatuokioiden edetessä. Huomasin kuinka tärkeää on ensinnäkin valmistautua hyvin tuokion pitämiseen, mutta myös sen miten pienryhmään luodaan kannustava ja turvallinen ilmapiiri.

Opinnäytetyöni kautta minulle vahvistui entistä enemmän se, kuinka musiikilla voidaan vaikuttaa uusien asioiden opetteluun kielen kehityksessä ja miten se saattaa helpottaa lapsen haasteita puheen tuottamisessa. Itseäni kiinnostaa musiikin käyttämisessä uusien asioiden opettelussa sen monipuolisuus ja monet käyttömahdollisuudet. Musiikilla on kyky saada lapset niin keskittymään kuin myös ylittämään itsensä ja saada positiivisia kokemuksia, jotka vahvistavat lapsen tunnetta omasta kyvykkyydestään oppia uutta.

LÄHTEET

Adams, I., Struck, V. & Tillmannsa-Karus, M. 2001. Humppati pumpppaa, suu jump-paa: suun motoristen harjoitusten aineistokokoelma. Helsinki: Puheterapeuttien Kustannus Oy.

Aro, T. & Siiskonen, T. 2003. Millaista on hyvä tuki? Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva:PS-kustannus, 164-175.

Aro, T., Eronen, T., Qvarnström, M., Palmroth, A., Röman, M., Danner, P., Lautamo, T., Jordan-Kilki, P., Kokko, J., Leppäsaari, T & Nieminen, M. 2003. Diagnostista kuntoutukseen. Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: PS-kustannus, 144-162.

Hakamo, M-L. 2011. Puhekuplia: Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Saarijärvi: Lasten keskus.

Kaure, M. & Rauhala-Vaahervaara, S. 2014. Kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa: Teoriatietoa ja käytännön vinkkejä. <http://www.talentia.fi/fi-les/3313/Kielenkehitys1.pdf>

Ketonen, R., Palmroth, A., Röman, M., Salmi, P. & Poikkeus, A-M. 2003. Kieli ja kommunikaatio. Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva:PS-kustannus, 176-198.

Kivi, T. & Meriö, H. 2008. Minkä lapsi tänään osaa tehdä yhteistyössä – sen hän osaa huomenna tehdä yksin: psykomotorisia harjoituksia päiväkodin arjen tilanteisiin. Kehittämistyö. Metropolia. Viitattu 3.9.2017. <http://www.psykomotoriikka.org>

Kunnari, K. & Paavola, L. 2012. Vuorovaikutus äänteellisen kehityksen perustana. Teoksessa S. Kunnari & T. Savinainen-Makkonen (toim.) *Pienten sanat: Lasten äänteellinen kehitys*. Juva: PS-kustannus, 57-62.

Laalo, K. & Kunnari, S. 2012. Hoivakieli. Teoksessa S. Kunnari & T. Savinainen-Makkonen (toim.) *Pienten sanat: Lasten äänteellinen kehitys*. Juva: PS-kustannus, 106-118.

Mannerheimin Lastensuojeluliiton www-sivut. Viitattu 21.8.2017. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/2-3-vuotiaan-alyllisen-kehitys/>

Pohjakallio, A-K. 2011. Suupoppia: lastenlaulukirja. Lahti: Avainsäätö.

Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa I. Ruokonen, S. Rusanen & A-N. Välimäki (toim.) *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa – Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Opas 3. Helsinki:Yliopistopaino Oy.

Ruokonen, I. 2011. Musiikin monet kielet. Teoksessa M. Nurmilaakso & A-L. Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli – Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Opas 13. Helsinki: Unigrafia Oy Yliopistopaino. 62-69.

Ruokonen, I. 2011b. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva:PS-kustannus, 122-135.

Tiusanen, E. 2002. Musiikkikasvatus alle kolmevuotiailla. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen (toim.) Pienet päivähoidossa: alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Juva: WSOY, 179-197.

Tolonen, K. 2002. Lapsen varhaisen kielenkehityksen tukeminen. Teoksessa A. Helenius, K. Karila, H. Munter, P. Mäntynen & H. Siren-Tiusanen (toim.) Pienet päivähoidossa: alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Juva: WSOY, 163-178.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Viitattu 3.9.2017. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Virtuaali ammattikorkeakoulun www-sivut. Monimuotoinen/toiminnallinen opinnäytetyö. Viitattu 2.10.2017. <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/030906/1113558655385.html>

Hei kotiväki!

Suoritan tällä hetkellä sosionomiopintoihini kuuluvaa 10-viikkoista harjoittelua _____ -ryhmässä. Olen tekemässä opinnäytetyöni _____, ja toteutan opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden _____-ryhmässä.

Opinnäytetyöni aiheena on 2-3-vuotiaiden lasten kielen kehityksen tukeminen musiikillisin keinoin. Tarkoitukseni on pitää pienryhmälle kuusi toimintakertaa, jotka sisältävät laulamista, soittamista, suujumppaa ja loruttelua. Tavoitteena on tukea lasten kielen kehityksen eri osa-alueita hauskan yhdessä tekemisen kautta ja leikin omaisin keinoin. Lisäksi teen varhaiskasvattajien käyttöön oppaan, jossa on kerrottu toimintakertojen kulku ja miten kielen kehitystä voi tukea muuten päiväkodin arjessa musiikillisin keinoin. Toimintakerrat toteutetaan viikkojen 4-7 aikana ja toimintakertoihin osallistuu minun lisäksi myös yksi lastentarhanopettaja.

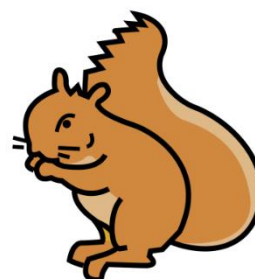
Valmiista opinnäytetyöstäni ei käy ilmi lapsesi nimeä tai muita tunnistettavia tietoja. Minua koskee samanlainen vaitiolovelvollisuus kuin päiväkodin muitakin työntekijöitä.

Jos sinulla on jotain kysyttävää, voit keskustella kanssani kasvotusten tai ottaa yhteyttä sähköpostilla.

Ystävällisin terveisin

Sanna Hakamäki

sanna.hakamaki@student.samk.fi.

Pyydän teitä palauttamaan lapun alaosan päiväkotiin mahdollisimman pian viimeistään 26.1.2017 mennessä.

Lapsen nimi _____

☐ Lapseni saa osallistua opinnäytetyöhön liittyviin toimintatuokioihin

☐ Lapseni ei saa osallistua opinnäytetyöhön liittyviin toimintatuokioihin

Huoltajan allekirjoitus _____

Hei me lauletaan!

Opas 2-3-vuotiaiden lasten kielenkehityksen tukemiseen musiikillisin keinoin

Hei me lauletaan!

Opas 2-3-vuotiaiden lasten kielenkehityksen tukemiseen musiikillisin keinoin

SISÄLLYS

1. Johdanto	2
2. 2-3-vuotiaan lapsen kielen kehityksen tukeminen	2
3. Toimintatuokioiden kulku	3
4. Toimintatuokiot	4
5. Kirjallisuutta ja materiaalia	10
6. Toimintatuokioissa käytettävä materiaali	11

1. JOHDANTO

Tämä opas sisältää kuusi valmista toimintatuokiota, joiden tarkoituksena on tukea 2-3-vuotiaiden lasten kielen kehitystä musiikillisin keinoin. Tuokiot sisältävät laulamista, soittamista, suujumppaa ja loruttelua. Tavoitteena on tukea lasten kielen kehityksen eri osa-alueita hauskan yhdessä tekemisen kautta ja leikinomaisin keinoin. Oppaassa on selitetty toimintakertojen kulku ja käytettävät harjoitteet sekä annettu ehdotuksia, miten harjoitteita voi edelleen muunnella ja soveltaa. Lisäksi oppaassa on kerrottu lyhyesti mihin kielen kehityksen tukemisessa kannattaa kiinnittää huomiota.

2. 2-3-VUOTIAIDEN LASTEN KIELEN KEHITYKSEN TUKEMINEN

- lyhyet ja yksinkertaiset ilmaisut selkeästi artikuloiden
- puhu hitaasti ja selkeästi avainsanoja painottaen laajentamalla lapsen sanavarastoa
- kannusta ja kehu
- toisto ja kertaus
- esimerkin näyttäminen
- havainnollistaminen ja eri aistien hyödyntäminen uusien asioiden mieleenpainamisessa
- luo lapselle turvallinen ympäristö ja ilmapiiri, jossa on sallittua mokata
- opetusympäristön ja -materiaalin valinta, ylimääräisten ärsykkeiden karsiminen

3. TOIMINTATUOKIOIDEN KULKU

Struktuuri

Toimintatuokiot ovat struktuuriltaan samanlaisia ja niissä toistuu aina samat elementit jokaisella toimintakerralla. Toimintatuokioissa on aina samanlainen alku ja loppu, mutta jokaisessa tuokiossa on jokin uusi elementti tai laulu. Tuokioissa on paljon toistoa, mutta laulut ja leikit on pyritty valitsemaan niin, että niihin on helppo tuoda jotain uutta.

Paikkamerkit ja käsinukke

Lasten paikat merkitään etukäteen paikkamerkeillä tai istuintyynyillä. Käsinukkeen käyttö auttaa kiinnittämään lasten mielenkiinnon itse toimintaan. Käytä käsinukkea tuokion alussa toivottamaan lapset tervetulleeksi kerhoon sekä tuokion lopussa. Sitä voi käyttää tuokion edetessä myös lasten kannustamiseen osallistumaan sekä kehumiseen.

Laulut ja laulukortit

Toimintatuokioissa on käytetty lauluja, jotka ovat monikäyttöisiä ja muunneltavissa niin, että samaa laulua voidaan käyttää monella toimintakerralla vaihdellen esimerkiksi harjoiteltavaa äännettä. Lauluihin voidaan tuoda jotain uusia elementtejä ja soveltaa niitä kuitenkin niin, että melodia ja suurin osa sanoista pysyvät samana. Laulukortit auttavat lasta ymmärtämään mistä laulussa lauletaan ja muistamaan paremmin sanoja.

4. TOIMINTATUOKIOT

Ensimmäinen toimintatuokio

Tarvittavat välineet: laulupussi, eläinlorukortit, Pöllö ja poikaset laulukortit, käsinukke ja säestyssoitin

Alkulaulu: Hanna on tullut laulamaan

Hanna (lapsen nimi) on tullut laulamaan, laulamaan, laulamaan.

Hanna on tullut laulamaan, tervetuloa.

- Lauletaan niin monta kertaa, että kaikkien lasten nimet on käyty läpi laulun avulla

Kielellisiä taitoja kehittävä laulu: Tikka puuta koputtaa (eläinlorukortit)

Tikka puuta koputtaa,	(toisella kädellä tehdään puu, toisella tikka joka koputtaa käteen)
jänis juosta laputtaa,	(käsillä matkitaan jalkojen juoksuliikettä)
orava käpyä nakertaa,	(nakerretaan käpyä)
myyrä kolostaan kurkistaa,	(kurkistetaan oman käden alta)
mutta kukas se tuolta tulla tepsuttaa?	(osoitetaan johonkin suuntaan)
En sano, en sano, arvatkaa!	

- Jokainen lapsi saa vuorollaan nostaa laulupussista yhden kortin, jossa on eläimen kuva ja loru. Ensin luetaan loru ja sen jälkeen mietitään, miten eläin ääntelee ja harjoitellaan ääntelyä yhdessä.
- Tikka puuta koputtaa-laululeikki lauletaan niin monta kertaa, että jokainen lapsi on saanut nostaa laulupussista eläinkortin.

➤ **VINKKI:** Liikutaan ympäri tilaa musiikin tahdissa eläinkortin eläimen mukaan.

Loppulaulu: Pöllö ja poikaset

Miten pöllö laulaa? Uu-uu-uu.	Pöllön kotina on Puu-puu-puu.
Mikä sil on auki? Suu-suu-suu.	Mikä yöllä loistaa? Kuu-kuu-kuu.
Miten metsä vastaa? Huu-huu-huu.	Miten laulu loppuu? Uu-uu-uu.

- Laulu käydään ensin hitaasti läpi kuvakorttien avulla ja harjoitellaan loppuäänteiden sanomista (uu, suu, huu, puu jne.), jonka jälkeen laulu lauletaan osoittaen samalla kuvakorteista, missä kohtaa laulua mennään.

Toinen toimintatuokio

Välineet: eläinlelut, laulupussi, Pöllö ja poikaset laulukortit, käsinukke, säestyssoitin

Alkulaulu: Hanna on tullut laulamaan

Tikka puuta koputtaa (eläinlelut ja niiden ääntelyt)

Tikka puuta koputtaa,	(toisella kädellä tehdään puu, toisella tikka joka koputtaa käteen)
jänis juosta laputtaa,	(käsillä matkitaan jalkojen juoksuliikettä)
orava käpyä nakertaa,	(nakerretaan käpyä)
myyrä kolostaan kurkistaa,	(kurkistetaan oman käden alta)
mutta kukas se tuolta tulla tepsuttaa?	(osoitetaan johonkin suuntaan)
En sano, en sano, arvatkaa!	

- Jokainen lapsi saa vuorollaan nostaa laulupussista yhden eläinlelun (eläinlelut: lammas, possu, kana, koira ja kissa). Mietitään, miten eläin ääntelee ja harjoitellaan sitä yhdessä.

Kielellisiä taitoja kehittävä laulu: Piippolan vaari

Piippolan vaarilla oli talo, hiiala hiiala hei!	Vaari se hoiteli kanojansa... kot kot siellä...
Vaari se hoiteli lampaitansa, hiiala hiiala hei!	Vaari se hoiteli koiriansa... hau hau siellä...
Mää mää siellä ja mää mää täällä,	Vaari se hoiteli kissojansa... mau mau siellä...
siellä mää, täällä mää	
joka puolell' mää mää, hiiala hiiala hei!	(taputukset kohdassa hiiala hiiala hei!)
Vaari se hoiteli porsaitansa... röh-röh siellä...	

- Laulu käydään ensin hitaasti läpi ja muistellaan, miten eläin ääntelee. Ohjaaja näyttää aina sitä eläintä, josta laulussa lauletaan.
- Taputetaan sanarytmiä hiiala hiiala hei -kohdassa.

➤ **VINKKI: Vaihda harjoiteltavia eläimiä Piippolan vaari lauluun.**

Loppulaulu: Pöllö ja poikaset

Kolmas toimintatuokio

Välineet: laulupussi, suujumppakortit, Pöllö ja poikaset laulukortit, käsinukke, säestyssoitin

Alkulaulu: Hanna on tullut laulamaan

Tikka puuta koputtaa (Kissa Kielisen siivouspäivä-kortti)

- Yksi lapsista saa nostaa laulupussista kortin. Muistellaan, miten kissa ääntelee, jonka jälkeen käydään yhdessä läpi suujumppa:

Kissa Kielisen siivouspäivä -suujumppa

Aluksi Kissa Kielinen tuulettaa ja aukaisee oven. (aukaise suu)
Hän vie matot pihalle (kieli ulos) ja puristelee matot. (heiluta kieltä)
Sitten Kissa Kielinen pesee yläkerran lattiat (lipaise ylähuulta) ja
sen jälkeen alakerran lattiat. (lipaise alahuulta)
Lopuksi hän pyyhii pölyt koko talosta (puhalla)
ja niin oli koko talo siivottu.

Kielellisiä taitoja kehittävä laulu: Jos sul lysti on

1. "Jos sull lysti on,
niin kätes yhteen lyö"	... niin läpsyttelä näin (reisiin läpsytys ja sano dägä dägä dää)
Jos sull lysti on,
niin tiedät sen,
ja varmaan myöskin näytät sen.	... niin taputtele näin (taputa vatsaa ja sano tapu tapu)
Jos sull lysti on,
niin kätes yhteen lyö.	... niin tömistele näin (töms töms)
2. Jos sun lysti on, niin suhistelee näin
(hiero käsiä yhteen ja suhistelee)	... niin hyppää ylöspäin (hyppää ja sano hiio hei)
	... niin sano heipä hei (heipä hei!)

(3. Jos sun lysti on niin kaikki tämä tee...)

- Laulu käydään ensin hitaasti läpi ja harjoitellaan kehotaputuksia ja äänteitä.

Loppulaulu: Pöllö ja poikaset

Neljäs toimintatuokio

Välineet: laulupussi, suujumppakortit, Pöllö ja poikaset laulukortit, käsinukke, säestyssoitin

Alkulaulu: Hanna on tullut laulamaan

Tikka puuta koputtaa (suujumppakortit)

- Jokainen lapsista saa nostaa laulupussista vuorollaan yhden suujumppakortin. Harjoitellaan kortissa olevaa ilmettä tai ääntelyä.

Kielellisiä taitoja kehittävä laulu: Jos sul lysti on (suujumppakortit)

1. "Jos sull lysti on,
niin näytä kieltä näin"

Jos sull lysti on,
niin tiedät sen,
ja varmaan myöskin näytät sen.
Jos sull lysti on,
niin näytä kieltä näin.

2. Jos sun lysti on, niin naksuttele näin
... niin intiaani oo (huuda aa ja samalla ta-
puta kättä suun edessä)
... niin puhaltele näin
... niin suuta supista
... niin pullistele näin (pullistele poskia)
... niin päristele näin
... niin naurahtele näin

(3. Jos sun lysti on niin kaikki tämä tee...)

- Ohjaaja näyttää lapsille sitä ilmekorttia, josta laulussa kulloinkin lauletaan.
➤ **VINKKI: Vaihtelee laulussa käytettäviä suujumppakortteja.**

Loppulaulu: Pöllö ja poikaset

Viides toimintatuokio

Välineet: laulupussi, leluauto, autorata, Autolaulun sekä Pöllö ja poikaset -laulukortit, käsinukke, säestyssoitin

Alkulaulu: Hanna on tullut laulamaan

Tikka puuta koputtaa (leluauto)

- Laulupussista ilmestyy leluauto ja mietitään millaisia ääniä auto voi pitää.

Kielellisiä taitoja kehittävä laulu: Autolaulu (laulukortit, autorata)

1. “Autolla ajelen mä kuoppaista tietä, kuoppaista tietä, ja kuoppaista tietä.

Autolla ajelen mä kuoppaista tietä ja siitä kuuluu PUM, PUM, PUM!”

PUM PUM PUM PUM....

(ohjataan rattia ja kuoppaista tietä kohdassa näytetään kädellä kuoppia)

2. “Autolla ajelen mä mutkaista tietä, mutkaista tietä, ja mutkaista tietä.

Autolla ajelen mä mutkaista tietä ja siitä kuuluu DUM DUM DUM!”

DUM DUM DUM DUM...

(PAP, TE-DE, SSH, DUH)

(ohjataan rattia ja mutkaista tietä kohdassa käsillä näytetään mutkia)

- Lasten kanssa käydään läpi kuvakorttien kautta ensimmäinen säkeistö sekä siihen kuuluva laululeikki.
- Ohjaaja ottaa esiin nuottiviivastolle piirretyn autoradan ja tavua harjoitellaan suujum-paten samalla, kun ohjaaja kuljettaa sormeaan tai kapulaa autoreittiä pitkin.
- Harjoitellaan toinen säkeistö ja laululeikki, jonka jälkeen harjoitellaan uutta tavua autoradan avulla.

➤ **VINKKI:** Vaihtelee laulussa käytettäviä äänteitä sen mukaan, mitä äänteitä lapsen täytyy vielä harjoitella puheessaan.

Loppulaulu: Pöllö ja poikaset

Kuudes toimintatuokio

Välineet: laulupussi, leluauto, autorata, rytmisoittimet (marakassit), Autolaulun sekä Pöllö ja poikaset -laulukortit, käsinukke, säestyssoitin

Alkulaulu: Hanna on tullut laulamaan

Tikka puuta koputtaa (leluauto)

Kielellisiä taitoja kehittävä laulu: Autolaulu (laulukortit, autorata, marakassit)

1. "Autolla ajelen mä kuoppaista tietä, kuoppaista tietä, ja kuoppaista tietä.

Autolla ajelen mä kuoppaista tietä ja siitä kuuluu PUM, PUM, PUM!"

PUM PUM PUM PUM....

(ohjataan rattia ja kuoppaista tietä kohdassa näytetään kädellä kuoppia)

2. "Autolla ajelen mä mutkaista tietä, mutkaista tietä, ja mutkaista tietä.

Autolla ajelen mä mutkaista tietä ja siitä kuuluu DUM DUM DUM!"

(PAP, TE-DE, SSH, DUH)

(ohjataan rattia ja mutkaista tietä kohdassa käsillä näytetään mutkia)

3. "Autolla ajelen mä talliin vaan, talliin vaan ja talliin vaan.

Autolla ajelen mä talliin vaan, eikä se toimi enää ollenkaan!"

(ohjataan rattia ja lopussa tehdään huulipäristys)

- Lasten kanssa käydään läpi kuvakorttien kautta ensimmäinen ja toinen säkeistö sekä siihen kuuluva laululeikki.
- Ohjaaja ottaa esiin nuottiviivastolle piirretyn autoradan ja eri tavuja harjoitellaan suujumpaten samalla, kun ohjaaja kuljettaa sormeaan tai kapulaa autoreittiä pitkin.
- Harjoitellaan viimeinen säkeistö kuvien kautta ja päristysääni.
- Ohjaaja jakaa lapsille marakassit. Harjoitellaan ensin perusrytmin löytämistä ja vaihdetaan tempoa hitaasta nopeaan. Soitetaan perusrytmiä laulun tahtiin:

Tässä minä soittelen, soittelen, soittelen,
tässä minä soittelen marakasseja.

(etsitään laulun perusrytmi ja vaihdellaan soittotempoa ja laulua hitaasta nopeaksi)

- Lauletaan Autolaulu ja soitetaan samalla marakasseilla perusrytmiä

Loppulaulu: Pöllö ja poikaset

5. KIRJALLISUUTTA JA MATERIAALEJA

Materiaaleja:

- Suupoppia: lastenlaulukirja. Pohjakallio, A-K. 2011. Lahti: Avainsäätiö.
- Kippurallaa: lastenlaulukirja. Puutio Emilia (toim.) Nurhonen Linda (toim.) Minä itse! -orkesteri (esitt.), 2008
- Maharumpu: lauluja, loruja ja sävelmiä arjen hetkiin. Vannasmaa Päivi & Luukkainen Maija. 2008. Anjalankoski: Kehitysvammaliitto ry.
- Vauvaperheen laulukirja. Kari, V. (toim.) 2011. Hämeenlinna: F-kustannus Oy
- Humpatti pumppaa, suu jumppaa: suun motoristen harjoitusten aineistokoelma. Adams, I., Struck, V. & Tillmansa-Karus, M. 2001. Puheterapeuttien Kustannus Oy. (kirjassa on monipuolisesti suun ja kasvojen alueen harjoituksia)
- Pienen kielipolku – vinkkejä lapsen kielenkehityksen tueksi, Aivoliitto ry opas https://www.aivoliitto.fi/files/2790/Aivoliitto_Pienen_kielipolku_WEB.pdf
- Kielinuppu: lastenlaulumateriaalia suomen kielen oppimisen tueksi. Bormin, K & Gonçalves, S. <https://www.kielinuppu.fi/>
- Papunet: materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. (toimintatuokioissa käytetyt laulukortit Papunetin kuvapankista) <http://papunet.net/materiaalia>

Kirjallisuutta:

- Aro, T. & Siiskonen, T. 2003. Millaista on hyvä tuki? Teoksessa T. Siiskonen, T. Aro, T. Ahonen & R. Ketonen (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva:PS-kustannus, 164-175.
- Hakamo, M-L. 2011. Puhekuplia: Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Saarijärvi: Lasten keskus.
- Kunnari, K. & Paavola, L. 2012. Vuorovaikutus äänteellisen kehityksen perustana. Teoksessa S. Kunnari & T. Savinainen-Makkonen (toim.) Pienten sanat: Lasten äänteellinen kehitys. Juva: PS-kustannus, 57-62
- Ruokonen, I. 2011 Musiikin monet kielet. Teoksessa Lapsi ja kieli - Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa, M. Nurmilaakso & A-L. Välimäki (toim.), 62-69. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80046/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366.pdf?sequence=1>

Toimintatuokioissa käytettyjen laulujen lähteet:

- Hanna on tullut laulamaan: Torri-Tuominen, M. (toim.) 2010. Kirkkomuskari. Jyväskylä: Lasten keskus. s.16.
- Pöllö ja poikaset ja Piippolan vaari: Kari, V. (toim.) 2011. Vauvaperheen laulukirja. Hämeenlinna: F-kustannus Oy. s.27, 32.
- Jos sul lysti on: Heikkilä-Halttunen, P. (päätoim.) 2005. Satusaari: musiikkimatka. Porvoo: Bookwell Oy. s.108.
- Autolaulu: Pohjakallio, A-K. 2011. Suupoppia: lastenlaulukirja. Lahti: Avainsäätiö. s. 22

ELÄINKORTTIEN LORUT

LEHMÄ

Kaikki meni sekaisin
kun lehmä löysi mopedin.
Se istui ihan joka säällä
pienen pienen mopon päällä.
Hännän sitoi tarakalle,
ettei se jäisi pyörän alle.
Sanoi ettei ikinä
enää aio kävellä.
(Arja Huhtinen)

KISSA

Kissalla on niin suuri suu,
että kun kissa sen aukaisee
niin koko maailma naukaisee.
Ja kun kissa hyrisee
niin maailma jyrisee.
(Kunnas)

KOIRA

Jompsis kompsis,
jompsis kompsis,
koira metsään meni.
Susi tuli vastaan!
Sipusapu, sipusapu,
koira kotiin juoksi.

HEVONEN

Minua niin naurattaa
hevosta kun kaurattaa.
Kaurat ovat hyviä
niissä kun on jyviä.
Söisin varmaan itsekin
hevonen jos olisin.
Vaan taitaisivat virnuilla
jos alkaisin nyt hirnuilla.

MEHILÄINEN

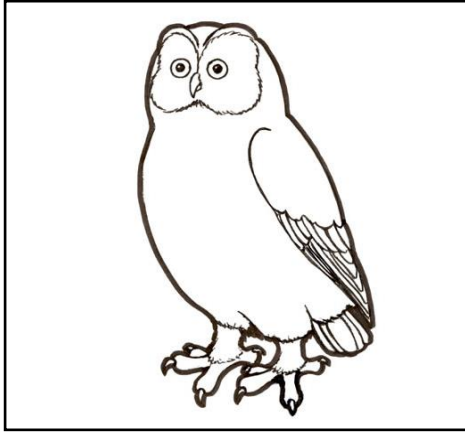
Mehiläisen mökissä, kuuluu kova pörinä.
Työ ja touhu siellä on, melu vallan tavaton.
Kuningatar komentaa, siivekästä armeijaa.
Herkullinen hunaja, talveksi on tallella.
Mutta vielä kannetkin, tehdään vahakennoi-
hin, että säilyy varasto.
Sitten onkin talvi jo.

POSSU

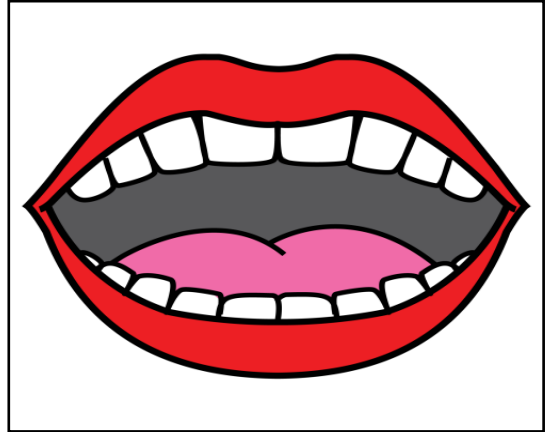
Kaikki nämä pikkupossut,
saivat upouudet tossut.
Innoissaan kun possut on,
rullaavat ne saparon.

PÖLLÖ JA POIKASET LAULUKORTIT

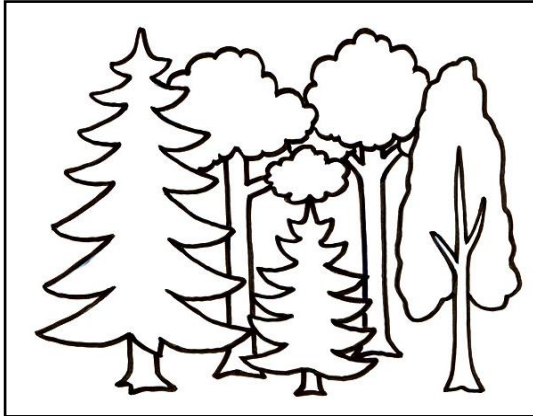
Miten pöllö laulaa?

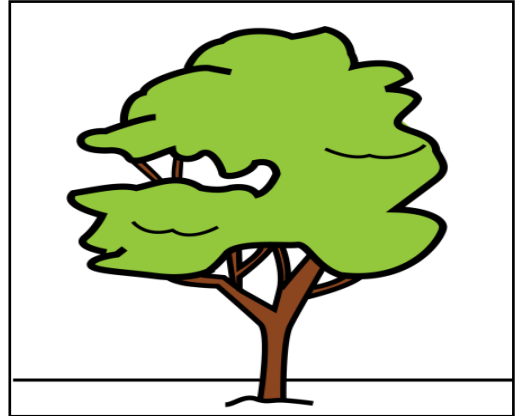
Mikä sil on auki?

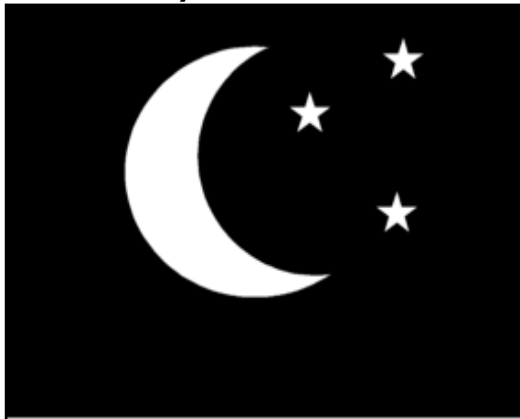
Miten metsä vastaa?

Pöllön kotina on

Mikä yöllä loistaa?

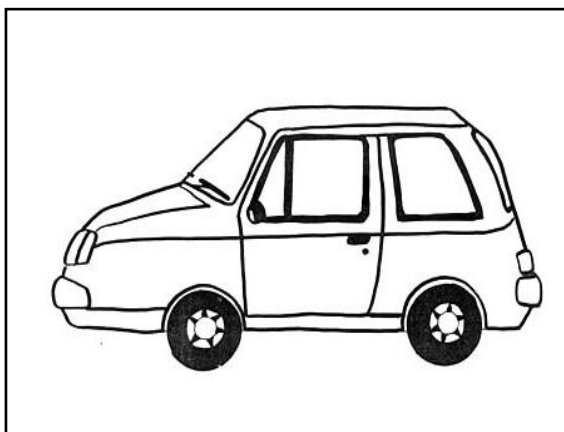

Miten laulu loppuu?

AUTOLAULUN LAULUKORTIT

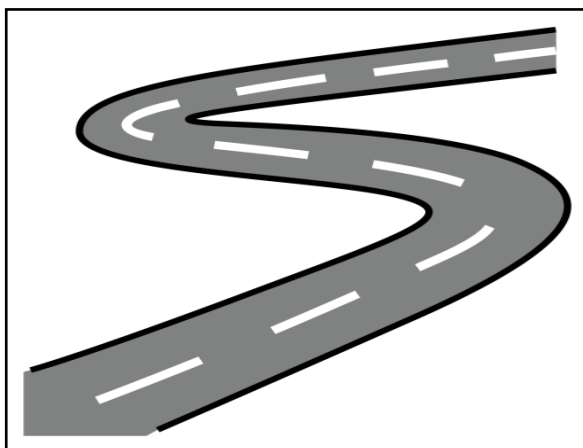
Autolaulu

Autolla ajelen mä

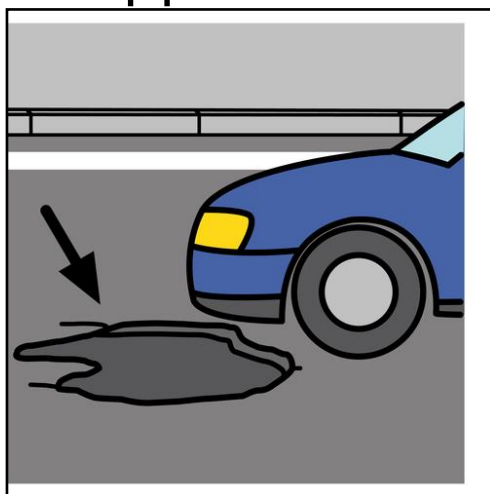
mutkaista tietä

siitä kuuluu

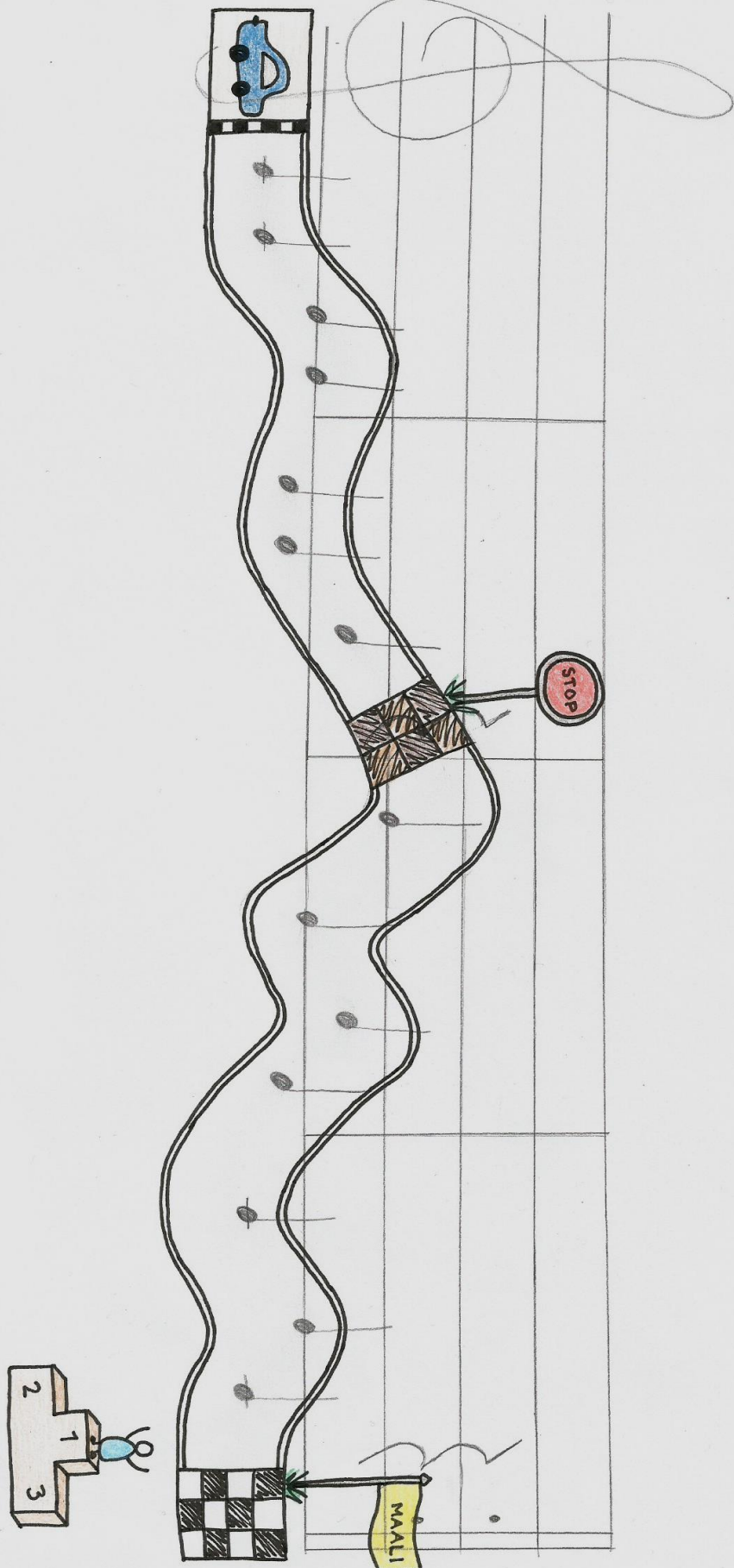
kuoppaista tietä

talliin vaan

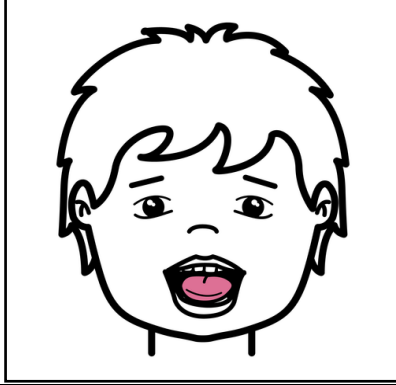

AUTOLAULU

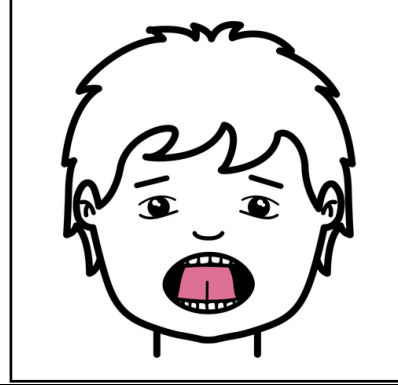

SUUJUMPPAKORTIT

näytä kieltä

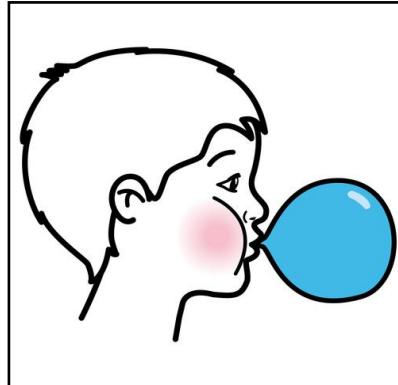
naksuttele

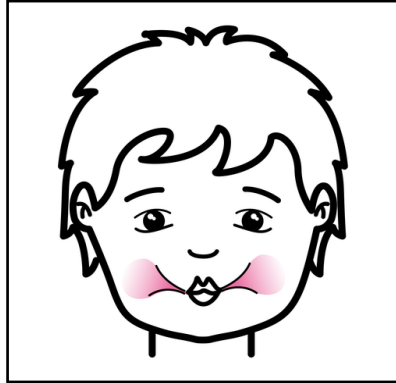
intiaanihuuto

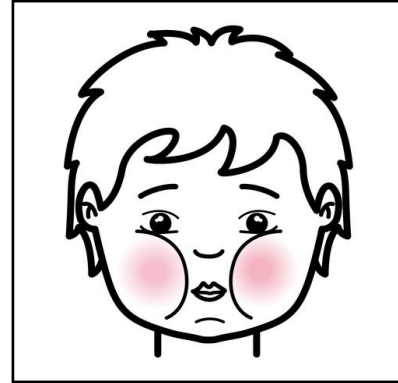
puhaltele

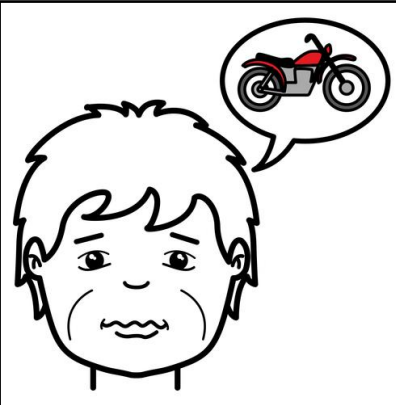
suuta supista

pullista posket

päristele

naurahtele

